Ἀριθ. 78 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Β'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τρίτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 26 Ἰουνίου 1877

ΖΩΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

Μετάφρασις.

Εἰς τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν φαίνεται, ὅτι τὰ ζῶα εἰσὶ μόνιμα ὅπως τὰ φυτά· εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τὰ κατοικίδια ζῶα εἰσὶν ὁποῖα ἦσαν σχεδὸν πάντοτε, τὰ ἄλλα ὅμως ζῶα εὑρίσκονται εἰς ἀέννακον κίνησιν. Οὐδὲν γινώσκομεν περὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μεταναστεύσεων, καθότι ἡ ἱστορία, μὴ ἀποκαλύπτουσα εἰς ἡμᾶς τὰ πρῶτα τοῦ ἀνθρώπου ταξείδια, δὲν δύναται νὰ μᾶς φωτίσῃ ἐπὶ ὄντων τάξεως κατωτέρας. Εἰκάζεται ὅμως, ὅτι τὰ κατοικίδια ζῶα προῆλθον ἐκ τοῦ μεγάλου κέντρου τῆς γηΐνου ζωῆς, ἤγουν ἐκ τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ὑπόθεσις δ' αὕτη στηρίζεται ἔτι μᾶλλον, καθόσον αἱ πρωτόγονοι φυλαὶ διεσπάρησαν καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ἄνθρωποι διῆγον βίον ποιμενικόν. Τοῦτο δ' ἐξάγεται ἐκ τῶν φιλολογικῶν ἐρευνῶν, καθ' ἃς ὅλοι οἱ ὅροι οἱ ἀναγόμενοι εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον ἔχουσι μεγίστην ἀναλογίαν εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους, ἐνῷ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων δυσκόλως ἀνευρίσκομεν τὴν τούτων συγγένειαν. Καὶ τὰ ζῶα ἐπίσης ἔχουσι σχέσεις τινὰς μετὰ τῶν χωρῶν ἐξ ὧν παρήχθησαν καὶ μετὰ τῶν ζώων τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἅτινα καὶ νῦν διαιτῶνται ἀγρίως εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Ἀσίας.

Τῆς μεταναστεύσεως τῶν ζώων ἡ συνηθεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα αἰτία εἶναι ἡ πεῖνα· ὁ *Ὄραγρος* τῶν στεππῶν τῆς Ἀσίας ἐγκαταλείπει κατὰ τὸ θέρος τὰς ἐρήμους τῆς μεγάλης Ταρταρίας, ὅπως εὕρῃ νομὴν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τῆς λίμνης Ἀράλης· ἐνίοτε τὰ τετράποδα ταῦτα μεταναστεύουσι κατὰ χιλιάδας πρὸς βορρᾶν τῶν Ἰνδιῶν καὶ μέχρι τῆς Περσίας. Ὁ *Λαγωὸς τῆς Σιβηρίας* καὶ ὁ *Μῦς τῆς Νορβηγίας*, ὁ *Τάρανδος* καὶ ὁ *Μοσχίας Βοῦς*, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, ἐγκαταλείπουσι τὰς ἀρκτῴας χώρας διευθυνόμενοι πρὸς Μεσημβρίαν. Αἱ μεταναστεύσεις εἴδους τινὸς *Ὑπουδαίου*, τοῦ *Λέμμου*, τῆς Λαπωνίας εἰσὶ κανονικώτεραι· ἕνεκεν ἐλλείψεως τροφῆς ἢ ὑπεραυξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν ἀνὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἢ δωδεκαετίαν οἱ ὑπουδαῖοι οὗτοι διαιροῦνται εἰς δύο στίφη, ὧν τὸ μὲν διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς, τὸ δὲ πρὸς δυσμάς· οὗτοι εἶναι ἡ μάστιξ τῶν χωρῶν, δι' ὧν διέρχονται, διότι καταπρώγουσι τὰ φυτὰ καὶ ἐρημοῦσι τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους· ὁδεύουσιν εἰς τὰ πρόσω κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, διαπερῶσι τοὺς ποταμοὺς κολυμβῶντες, ἀναβαίνουσι τὰ ὄρη καὶ διέρχονται ἀφόβως τὰς κώμας καὶ τὰς πόλεις· μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν ἀπόλλυται καθ' ὁδὸν, οἱ δ' ἐπιζῶντες ἐξακολουθοῦσι τὴν πορείαν των πρὸς ἀνατολὰς, ἔνθα εἶναι τὸ τέρμα τοῦ ταξειδίου των καὶ τῆς ζωῆς των· ἕτερα στίφη διευθύνονται πρὸς τὴν Σουηδίαν καὶ πνίγονται εἰς τὸν Βοθνικὸν κόλπον.

Καὶ μικρότερα ζῶα, ὡς τὰ *μαλάκια* καὶ τὰ *ἐγχυματικὰ ζωΰφια*, ταξειδεύουσι κατ' ἀπείρους λεγεῶνας, ἡ δὲ πληθὺς αὐτῶν εἶναι πολλάκις τοσαύτη, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἰς ἐκτάσεις εὐρείας μεταβάλλουσιν, ὡς γνωστὸν, τὸ χρῶμα τῶν ὑδάτων.

Λίαν περίεργος εἶναι καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν *ἐντόμων*. Ταῦτα ἀφικνοῦνται κατὰ σμήνη, ἀγνοεῖται πόθεν, εἰς χώρας, ἃς οὐδέποτε ἐπεσκέφθησαν ἄλλοτε· ἱστάμενα, πηδῶντα ἢ ἕρποντα οὐδαμῶς παρακωλύονται κατὰ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν των. Ὡς καὶ αὐταὶ αἱ κάμπαι προσπαθοῦσι νὰ διέλθωσι τὰ ὕδατα. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι τάσιν νὰ διαδοθῶσι πανταχοῦ· ἐκ τούτων εἰσὶ καί τινα βλαβερὰ ἔντομα, ἅτινα ἄγνωστα ὅλως ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, ἀπαντῶνται ἤδη ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πλεῖστα αὐτῆς μέρη.

Τοὐναντίον δὲ συμβαίνει εἰς τὸν *Μεταξοσκώληκα*, ὅστις, μ' ὅλας τὰς προσπαθείας αἵτινες κατεβλήθησαν πρὸς εἰσαγωγὴν αὐτοῦ εἴς τινας ἐπαρχίας, οὐδόλως ἀπομακρύνεται τῶν χωρῶν, ἔνθα βλαστάνει ἡ συκαμινέα του. Ἰθαγενὴς ὢν τῆς Ἀσίας, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐχορήγει τὰ βομβύκιά του εἰς τοὺς Σίνας, πρὶν ἢ εἰς ἄλλας χώρας ὑποπτευθῶσι κἂν τὴν ὕπαρξίν του. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα μοναχός τις μετέφερεν ὠὰ τοῦ ἐντόμου τούτου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξ οὗ νέα παρήχθη εἰς τοὺς Ἕλληνας βιομηχανία. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Ῥογῆρος κατέκτησε τὴν Σικελίαν, μετέφερεν εἰς αὐτὴν τὸν μεταξοσκώληκα, ἐκ δὲ τῆς Σικελίας μετηνέχθη καὶ εἰς ἄλλας βορειοτέρας χώρας.

Ἡ *Μέλισσα* ἀγαπᾷ ἰδίως τὰς δυτικὰς χώρας καὶ οὐδόλως ἀπαντᾶται πέραν τῶν Οὐραλίων Ὀρέων· ἀνέφικτος κατέστη ἡ διάδοσις αὐτῆς εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρ-

χίας τῆς Τοβόλσκης. Ἐν Ἀμερικῇ ἦτο ἄγνωστος μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁπότε εἰσήχθη ἐν αὐτῇ καὶ ἐπολλαπλασιάσθη ταχέως· ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν καλεῖται Μυῖα Ἀγγλική, καὶ ἡ θέα αὐτῆς ἐμποιεῖ φρίκην εἰς αὐτοὺς ὡς προαγγέλλουσα τὴν προσέγγισιν τῶν λευκῶν. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι ἡ ἔνδειξις τῆς πορείας τῶν ἀποικιῶν πρὸς δυσμάς· ἐντὸς τῶν ἐρήμων δασῶν ἐν πρώτοις ἀκούεται ὁ βόμβος τῆς μελίσσης, εἶτα ὁ πέλεκυς τοῦ ὑλοτόμου καὶ ἀμέσως κατόπιν ἡ Γερμανικὴ διάλεκτος.

Καὶ οἱ *Μύρμηκες* ἐπίσης μεταναστεύουσιν, ἀλλ' ὁ μὴ κατανοῶν τὰς κινήσεις των θεωρεῖ αὐτοὺς πλανωμένους ἀσκόπως· εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι ἡ πορεία των δὲν εἶναι ἧττον κανονικὴ τῆς τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ *μέλανες μύρμηκες*, ὧν τὰς ὑπηρεσίας ἐκτιμῶσιν οἱ κάτοικοι τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, προβαίνουσι κατὰ φάλαγγας οὕτω πυκνάς, ὥστε τὸ ἔδαφος φαίνεται κεκαλυμμένον ὑπὸ μέλανος πέπλου· καταβιβρώσκουσι τὴν χλόην τῶν πεδιάδων καὶ τῶν δασῶν, εἶτα εἰσέρχονται ἀφόβως εἰς τὰς οἰκίας, εἰσδύουσιν εἰς τὰ μαγειρεῖα, καταβαίνουσιν εἰς τὰ ὑπόγεια, ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ ἐρευνῶσι πᾶσαν ἐπὶ τῶν τοίχων ῥωγμήν, μετὰ δὲ τὴν ἐκδρομήν των ταύτην δὲν ὑπάρχει πλέον οὔτε μῦς, οὔτε ἔντομον εἰς τὰ μέρη ἅτινα οὗτοι ἐπεσκέφθησαν.

Ὅλως διάφοροί εἰσιν αἱ μεταναστεύσεις τῆς *Ἀκρίδος*, τοῦ ἀρχαίου τούτου συμβόλου τῶν κατακτητῶν· ἐπισκήπτουσιν αὗται εἰς τὴν γῆν ὡς νέφη θερμηνίας, ὁ δὲ τόπος τῆς γεννήσεώς των εἶναι ἐγγὺς τῶν ἐρήμων τῆς ἀπωτέρω Ἀσίας· τὰ ᾠὰ αὐτῶν ἐναποθέτουσιν εἰς τὴν ἄμμον, τὰ δὲ νεογνά των ἐκκολαφθέντα ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος ἄρχονται νὰ κινῶνται πρὶν ἢ εἰσέτι προσλάβωσι πτέρυγας· ἀλλ' εἰς πρώτην πνοὴν οὐρίου ἀνέμου αἴφνης ἀνυψοῦνται καὶ πετῶσι κατὰ νέφη τοσοῦτον πυκνά, ὥστε σκοτίζουσι τὸν οὐρανόν, ὁ δὲ βόμβος τῶν πτερύγων των ἀκούεται μακρόθεν. Ὀδεύουσιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, διαπερῶσι τὰς θαλάσσας καὶ εἰσδύουσιν ἕως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς· ἐθεάθησαν μάλιστα καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Σκωτίαν· τὰς ἀνθηροτέρας χώρας μεταβάλλουσιν εἰς χέρσους ἐρήμους, διότι καταστρέφουσιν ἀκριβῶς πᾶν εἶδος βλαστήσεως· αἱ ἐπιδρομαί των προκαλοῦσιν ἐνίοτε λιμόν· εἰς δὲ τὸ μέρος ἔνθα ἀπόλλυνται, μολύνεται ὁ ἀὴρ ἐκ τῶν πολυαρίθμων σωμάτων των καὶ γεννᾶται πανώλης. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐγίνωσκον τὴν μάστιγα ταύτην, φοβερὰν δ' αὐτῆς εἰκόνα μᾶς παρέχει ἡ Ἁγία Γραφή.

Περιβαλλόμενα ὑπὸ στοιχείου ἁρμοδιωτέρου διὰ τὴν ἀπὸ τόπου μετάβασιν, τὰ *ἔνυδρα ζῶα* διατελοῦσιν εἰς ἀδιάλειπτον κίνησιν. Οὐδὲ τὰ εὐκινητότερα τῶν πτηνῶν, οἷα ὁ Ἀετὸς καὶ ἡ Χελιδών, ταξειδεύουσι μεθ' ἴσης εὐκολίας, μεθ' ὅσης ὁ *Καρχαρίας* καὶ ἡ *Ἀρέγκα*, ἅτινα εἰς τὸ πάτριον ῥευστόν των οὐδὲν ἀπαντῶσι κώλυμα. Ἐνῷ δὲ τὰ πτηνὰ κατὰ τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας των βιάζωνται πολλάκις νὰ σταματήσωσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων, οἱ ἰχθῦς τοὐναντίον οὐδεμίαν αἰσθάνονται κόπωσιν. Εἶδον καρχαρίας νὰ παρακολουθῶσιν ταχύπλοα καθ' ὅλον τὸ ταξείδιόν των καὶ ν' ἀναμένωσι τὴν λείαν των παίζοντες ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Αἱ περιοδικαὶ μεταναστεύσεις διαφόρων εἰδῶν ἰχθύων εἰσὶν εἴς τινας χώρας ἀληθὲς εὐεργέτημα τῆς Θείας Προνοίας. Ἡ ἁλιεία τῶν *Φωκῶν* εἶναι ὁ κυριώτερος πόρος τῶν Γροελανδῶν, ὡς ἡ τοῦ *Ὀρίσκου* ἐξασφαλίζει τὴν ὕπαρξιν τῶν Ἰσλανδῶν. Ἡ ἁλιεία τῆς *Ἀρέγκας* ἀπασχολεῖ κατ' ἔτος τρεῖς χιλιάδας Εὐρωπαϊκῶν πλοίων, ἑκτὸς τῶν λέμβων, καὶ συντηρεῖ χιλιάδας ἀνθρώπων.

Ἕτεροι ἰχθῦς παρουσιάζουσι κατὰ τὸν νομαδικὸν αὐτῶν βίον παραδοξους ἰδιότητας. Οὕτως οἱ *Σκόμβροι* τὸν μὲν χειμῶνα βυθίζουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματός των ἐντὸς τῆς ἰλύος, τηροῦσι δὲ τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ ἔαρος, ὅτε πλέον ἀνεγείρονται καὶ σπεύδουσι νὰ ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των εἰς ὕδατα ἁρμοδιώτερα.

Ἐξ ὅλων τῶν πλανωμένων τούτων ζώων ὁ *κοινὸς Ἔγχελυς* ἐκτελεῖ παραδόξως μέρος τῆς ὁδοιπορίας του διὰ ξηρᾶς. Ὅτε κατὰ τὸ θέρος ἀποξηραίνονται τὰ ἕλη, ἔνθα οὗτος διαιτᾶται, ἐγκαταλείπει ταῦτα ὁριστικῶς καὶ σπεύδει πρὸς ἀνέρευσιν ἑτέρας λίμνης ἕρπων διὰ νυκτὸς ἀνὰ μέσον τῶν πυκνῶν χόρτων· τρώγει μετ' ἀπληστίας χόρτα τινὰ καὶ ἰδίως ἀρέσκεται εἰς τοὺς βλαστοὺς τῶν πίσων· ἕνεκεν ὅμως τῆς ἀδδηφαγίας του παρεκτρέπεται ἐνίοτε τῆς ὁδοῦ καὶ πίπτει εἰς τὰς παγίδας τῶν ἀνθρώπων. Ἕτεροι ἰχθῦς ταξειδεύουσιν ἐπίσης ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ στίφη.

Ὅλως τοὐναντίον συμβαίνει εἰς τὰ ἀμφίβια, ἅτινα δυσκόλως ἀλλάσσουσι κατοικίαν· ἡ ζωηρὰ *Σαύρα*, ὁ *Φρῦνος*, ὁ *Ὄφις*, ὁ *Κροκόδειλος* καὶ ἐν γένει σύμπασα ἡ τάξις τῶν ζώων ἐκείνων, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος βλέπει μετὰ φρίκης ἢ ἀποστροφῆς, οὐδόλως ἀπομακρύνονται τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των. Ἐκ τῶν ζώων τούτων μόνος ὁ *κυανόχρους Καρκῖνος* τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐπιχειρεῖ μακρὰς ἀποδημίας· μέρος τοῦ ἔτους διατελεῖ οὗτος μακρὰν τῆς θαλάσσης κεκρυμμένος εἰς σπήλαια· ὅτε δὲ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου εἰσδύσῃ εἰς τὸ τραχὺ καὶ ψυχρὸν κάλυμμά του, τότε ἅπασαι αἱ φυλαὶ τῶν Καρκίνων ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των κατὰ ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας καὶ τίθενται ἐπὶ

ποδὸς, ὡς στρατὸς παρατεταγμένος εἰς μάχην· τὴν πρώτην σειρὰν κατέχουσιν οἱ ῥωμαλαιότεροι τῶν ἀῤῥένων, κατόπιν ἔρχονται τὰ θήλεα κατὰ στήλας πυκνὰς ἐχούσας ἕκτασιν ἑξήκοντα μέτρων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡμισείας λεύγας. Ἐν καιρῷ ἡμέρας ἀποσύρονται ἕνεκα τῆς θερμότητος εἰς τόπους σκιεροὺς, τὴν ἑσπέραν ὅμως ἐπανέρχονται εἰς τὴν πεδιάδα· ὁ κρότος τῶν ὀστράκων των ἀντηχεῖ ὡς βοὴ χαλάζης καὶ ἀφυπνίζει τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας διαπερῶσι· ὁρμεμφύτως ὁδεύουσι τὴν συντομωτέραν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν Ὠκεανὸν, οὐδόλως παρεκτρεπόμενοι ταύτης ἕνεκεν οἱασδήποτε αἰτίας. Ἐὰν ἀπαντήσωσιν οἰκίαν εἰσέρχονται ἡσύχως διὰ τοῦ παραθύρου καὶ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος θελήσῃ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, λαμβάνουσι θέσιν ἀμύνης καὶ προτείνοντες τὰς εὐρείας χηλάς των ἀνοιγοκλείουσι ταύτας παταγωδῶς· μόνον ἐὰν καταληφθῶσιν ὑπὸ ἰσχυροῦ τρόμου διαῤῥηγνύουσι τὰς τάξεις αὐτῶν καὶ φεύγουσι πανταχόθεν· ταχέως ὅμως συσσωματοῦνται πάλιν καὶ ἐξακολουθοῦσι τὴν πορείαν των· τὸ ἐπίπονον τοῦτο καὶ πλῆρες κινδύνων ταξείδιόν των ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν διανύουσιν ὁλοκλήρως καὶ φθάνουσιν εἰς τὸ τέρμα· τὸ πλεῖστον μέρος ἀπόλλυται καθ' ὁδόν.

Καθ' ὃν τρόπον στηρίζεται ὁ εὐκίνητος ἰχθὺς ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, ὁμοίως στηρίζονται ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ αἱ πτέρυγες τῶν πτηνῶν. Τούτων ἐλάχιστος ἀριθμὸς μένει διαρκῶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας· τὰ πλεῖστα διὰ τοῦ ἐξαισίου μέσου τῆς μετακινήσεώς των διατρέχουσιν εὐρείας ἐκτάσεις πρὸς μεσημβρίαν, ὅπως εὕρωσιν ἄσυλον κατὰ τῆς δριμύτητος τῶν κλιμάτων τοῦ Βορρᾶ. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἐκ φύσεως κοσμοπολῖται· ὁ *Κόραξ* ἀπαντᾶται οὐ μόνον ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης· τανύει τὰς μελαίνας πτέρυγάς του ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν Ἰνδιῶν ὑπεράνω τῶν στεγῶν τῆς Καλκούτης, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν πεδιάδων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ εἰσδύει πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς νήσου Μελβίλλης.

Ἐν γένει ὅμως τὰ πτηνὰ ἔχουσιν ὡρισμένην τινὰ πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἐγκαταλείπουσι καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς πρὸς ἀνεύρεσιν ἄλλης τινὸς τροφῆς ἢ θερμοκρασίας εὐνοϊκωτέρας πρὸς πολλαπλασιασμὸν τοῦ εἴδους των. Ἕνεκα τοῦ ὁρμεμφύτου, ὅπερ ἡ Πρόνοια ἐδώρησεν εἰς ταῦτα, οὐδέποτε ἀπατῶνται ἀπὸ τυχαίας ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς, γινώσκοντα καλῶς τὸν χρόνον τῆς ἀναχωρήσεώς των ὡς καὶ ἐκεῖνον τῆς ἐπανόδου των. Τὸ ὁρμέμφυτον τοῦτο τῶν μεταναστεύσεων παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ πτηνὰ, ἅτινα κεκλεισμένα ὄντα εἰς κλωβοὺς, οὐδόλως ὑποφέρουσιν ἀπὸ στέρησιν τροφῆς ἢ μεταβολὴν θερμοκρασίας. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ἐκκολαφθέντα ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ οὐδέποτε μετασχόντα τῆς πτήσεως τῶν συναδέλφων των, διατίθενται κακῶς, ἀκροώμενα τὸ ᾄσμα τῶν ἀναχωρούντων· ἐὰν δὲ τοῖς ἀπεδίδετο ἡ ἐλευθερία θὰ συνεταξείδευον καὶ ταῦτα μετὰ τοῦ πλήθους. Τὰ μικρὰ καὶ τρυφερὰ ταῦτα ὄντα, προστατευόμενα ἀπὸ τὴν χεῖρα Ἐκείνου, ὅστις δὲν λησμονεῖ τὸ στρουθίον, ἀντέχουσιν εἰς βροχὰς, χιόνας καὶ καταιγίδας καὶ ὑπερνικῶσι προσκόμματα, εἰς ἃ δυσκόλως ἤθελον ἀνθέξει πτηνὰ ῥωμαλαιότερα καὶ ἀποφασιστικώτερα. Ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ τελοῦσι τὴν ὁδοιπορίαν των καὶ καταφρονοῦντα ἀνέμους καὶ ψύχη ἐπανέρχονται εἰς τὸν σταθμόν των, ὅπως ζωογονήσωσι καὶ καθηδύνωσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἕκαστον εἶδος πτηνῶν ἔχει οὐ μόνον τὸν ὡρισμένον χρόνον τῆς μεταναστεύσεώς του, ἀλλὰ καὶ ἴδιον τρόπον καθ' ὃν διέρχεται τὰς ἐκτάσεις. Τινὰ μὲν ταξειδεύουσι μεμονωμένα, ἕτερα κατὰ στίφη μικρὰ, καὶ ἄλλα κατὰ χιλιάδας· τὰ πλεῖστα ταξειδεύουσι τὴν ἡμέραν· αἱ *ἄγριαι Χῆνες* ἀποτελοῦσι στήλην ἐπιμήκη, αἱ *Χελιδῶνες* εὑρεῖαν γραμμὴν καὶ οἱ *Κύκνοι* τρίγωνον. Καὶ τὰ πτηνὰ, τὰ στερούμενα μεγάλων πτερύγων, ὠθούμενα ἐσωτερικῶς ὑπὸ τοῦ ὁρμεμφύτου, διανύουσι θαλάσσας καὶ ἠπείρους· πολλάκις δὲ πίπτοντα εἰς τοὺς ποταμοὺς ἐξακολουθοῦσι τὴν πορείαν των κολυμβῶντα. Ἐκ τῶν λίαν περιέργων τρόπων τῆς μεταβάσεως εἶναι ὁ τῶν *Ὀρτύγων*. Ὅταν οὗτοι θέλουσι νὰ μεταβῶσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἀναμένουσι τὴν πνοὴν ἰσχυροῦ βορειοδυτικοῦ ἀνέμου, τούτου δὲ ἐπελθόντος, κινοῦσι τὴν μίαν τῶν πτερύγων των καὶ ἀνυψοῦσι τὴν ἑτέραν, μεταβάλλοντες δὲ τὴν μὲν πρώτην εἰς εἴδός τι κώπης, τὴν δὲ δευτέραν εἰς ἱστίον, διαπερῶσιν οὕτω τὴν Μεσόγειον· ἐξηντλημένοι πολλάκις ἐκ τοῦ κόπου ἐπαναπαύονται ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων. Κατὰ τὴν ὁδόν των ἔχουσι τακτικοὺς σταθμοὺς, ἐν μὲν τῇ Μεσογείῳ τὴν Μελίτην καὶ τὰς Λιπαρείους νήσους, εἰς δὲ τὰς βορείους θαλάσσας τὴν Ἑλγολάνδην καὶ Νορδενσέην· οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων τούτων τόπων περιμένουσι τὴν θήραν τῶν ὀρτύγων, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι ἱεροκήρυξ τις κηρύττων ποτὲ ἐπ' ἄμβωνος, ὅταν ἐκ τῆς ὑψηλῆς τοποθεσίας του εἶδε μακρόθεν τὸ σῖφος τῶν ποθητῶν τούτων πτηνῶν, διέκοψεν ἀποτόμως τὸν λόγον του ἀνακράζας· «Ἀμήν, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἰδοὺ οἱ Ὀρτυγες.»

Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν *Πελαργῶν*, οἵτινες τὸ μὲν θέρος κτίζουσι τὰς φωλεάς των εἰς τὰς πενιχρὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν κατὰ τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης, τὸν δὲ χειμῶνα ἔχουσι σταθμὸν

τὰς πυραμίδας καὶ τὰ τεμένη. Οἱ *Γέραγοι* καὶ οἱ *Ἐρωδιοὶ* μεταναστεύουσιν ὁμοίως εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας· κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀκούεται μακρόθεν ὁ κρότος τῶν πτερύγων των· ἀνυψούμενοι δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μόλις διακρίνονται διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ταξειδεύουσιν οὐχὶ ἐν σιγῇ ὅπως τὰ λοιπὰ πτηνά, ἀλλ' ἐκβάλλοντες συνεχεῖς κρωγμούς, ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα, ὅπως ἐπαναφέρωσιν εἰς τὰς τάξεις των τοὺς τυχὸν ἀποπλανηθέντας.

Αἱ *Περιστεραὶ* τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐμφανίζονται κατ' ἀπειράριθμα σμήνη καὶ οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἔρχονται, διότι ἀπαντῶται καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον ἀπὸ τοῦ Οὐδσονείου κόλπου μέχρι τοῦ Μεξικανικοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐν καιρῷ τῆς ἐπωάσεως ἑνούμενοι κατὰ μυριάδας πρὸς ἀνεύρεσιν καταλλήλου μέρους σκοτίζουσι τὸν οὐρανὸν ὡς πυκνότατον νέφος. Εἶναι γνωστόν, ὅτι αἱ περιστεραὶ ἀνευρίσκουσι μετὰ μεγίστης εὐκολίας τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των· συλλαβόντες ποτὲ τοιαύτας, οὐδέποτε ἀπομακρυνθείσας ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὰς φωλεάς των, μετέφερον αὐτὰς διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μακρὰν πολλὰς ἑκατοντάδας λευγῶν, ἀκολούθως δὲ τὰς ἀπέλυσαν· αἱ περιστεραὶ ἀφοῦ περιεστράφησαν ἐπί τινα χρόνον κυκλικῶς, ἔλαβον αἴφνης εὐθεῖαν γραμμὴν διευθυνόμεναι μετ' ἐξαισίου ταχύτητος πρὸς τὴν φωλεάν των, τὴν ὁποίαν τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς γῆς δὲν ταῖς ἐπέτρεπε νὰ ἴδωσιν, οὐδ' ἄλλη τις αἴσθησις ἠδύνατο νὰ ταῖς χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο· μολαταῦτα πάντοτε ἐπανεύρισκον τὸ μέρος, ἐξ οὗ τὰς παρέλαβον.

Τοιουτοτρόπως τὰ πτηνὰ μεταβαίνουσιν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν· ἄλλα μὲν ἱπτάμενα ὑπεράνω τῶν πόλεων κατοπτεύουσι ταύτας χωρὶς νὰ σταματήσωσιν, ἕτερα δὲ ὀλιγωροῦντα τὰς εὐφόρους πεδιάδας διευθύνονται μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸ ἐπιζητούμενον μέρος, καὶ ἄλλα τέλος, οἷα ἡ χελιδών, τέρπουσι συγχρόνως τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Αἱ *Ἀηδόνες* μεταναστεύουσιν οἰκογενειακῶς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔαρ αἱ θήλειαι ἀναχωροῦσιν ἑβδομάδας τινὰς ταχύτερον τῶν ἄλλων, ἐπανακάμπτουσαι μόναι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας. Ἐκ τοῦ εἴδους τῶν *Σπιζῶν* μόνα τὰ θήλεα μεταναστεύουσι, τὰ δὲ ἄρρενα εἰσὶ καταδεδικασμένα νὰ διάγωσι βίον μονήρη καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Τὰ *Μαστοφόρα*, μὴ ὄντα ἐκ φύσεως εὐκίνητα, ὅπως τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἰχθῦς, γενικῶς δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰς συνήθεις αὐτῶν χώρας· πολλὰ ὅμως τούτων, πιεζόμενα ὑπὸ τῆς πείνης ἢ ἐνοχλούμενα ὑπὸ ἁρπακτικῶν πτηνῶν, μεταβαίνουσιν ἀλλαχοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν βοσκῆς· ἕτερα τέλος ἐπολλαπλασιάσθησαν εἰς ἄλλας χώρας μετενεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκδρομάς, καὶ τοιοῦτοι κυρίως εἶναι οἱ *ἄγριοι Ἵπποι* τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, οἵτινες πλανῶνται πολλάκις εἰς μεγάλας ἐκτάσεις. Οἱ *Ὄναγροι* μεταβαίνουσιν ὁμοίως τὸν χειμῶνα κατὰ ἑκατοστύας ἀπὸ τὰς τροπικὰς ζώνας εἰς τὰς θερμοτέρας χώρας τῆς Μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς. Αἱ *Δορκάδες* καὶ αἱ *Ἀντιλόπαι* μεταναστεύουσι καθ' ὅμοιον τρόπον· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βαρεῖς *Ἐλέφαντες* πλανῶνται κατὰ πολυάριθμα στίφη εἰς τὰς ἀπεράντους πεδιάδας. Οἱ *ἄγριοι Ταῦροι* τῶν λειμώνων τῆς Ἀμερικῆς μεταναστεύουσι περιοδικῶς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀπὸ τῆς πεδιάδος εἰς τὰ ὄρη· ἀρέσκονται μὲν πλησίον τῶν ἀλατούχων πηγῶν, ἰδίως ὅμως ῥυθμίζουσι τὰς κινήσεις των ἀναλόγως τῆς βοσκῆς. Ὅτε, μετὰ πυρκαϊὰν δάσους τινός, μόλις ἄρχεται ἀπὸ τῆς γῆς νὰ ἀναφύηται ἡ τρυφερὰ χλόη, πολυάριθμα στίφη ἀγρίων ταύρων ἀπαντῶνται κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος· πόθεν ὅμως γινώσκουσιν ὅτι ἡ τροφὴ αὐτῶν εἶναι ἤδη ἕτοιμος; Τοῦτο μᾶς εἶναι ἄγνωστον. Πιθανὸν ἀπόσπασμά τι ἐκ τῆς ἀγέλης εἶδε μακρόθεν τὴν νεαρὰν αὐτὴν χλόην καὶ διὰ μυστηριώδους τινὸς τρόπου διεβίβασε τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν εἰς τοὺς πεινα λέους συντρόφους του. Οἱ *Πίθηκες*, στενοχωρούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης ἢ διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν των, μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ὑποτίθεται μάλιστα ὅτι διήνυσαν τὸ στενὸν τῆς Γιβραλτάρης δι' ὑπογείου τινὸς δρόμου.

Τὰ ζῶα τὰ περιλαμβανόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα *κατοικίδια* ταξειδεύουσι μόνον κατὰ βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου· οἱ *Ἵπποι*, καταγόμενοι ἀπὸ τὰς στέππας τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, καὶ οὐδέποτε φανέντες ἐν Ἀμερικῇ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἱσπανῶν, εἶναι ἤδη διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν Ἀμερικανικὴν Ἤπειρον, ἀπὸ τοῦ Οὐδσονείου κόλπου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρνου. Τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἐπίσης διεδόθησαν αἱ *Αἶγες* εἰς τὰ ἀπόκρημνα ὄρη, τὰ *Πρόβατα* εἰς τοὺς λόφους καὶ αἱ *Δαμάλεις* εἰς τοὺς λειμῶνας. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ ἄνθρωπος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀκουσίως εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυπτομένας χώρας καὶ ζῶα ἐπιβλαβῆ. Ὁ ὅλως πρὶν ἄγνωστος ἐν τῷ Νέῳ κοσμῳ *Μῦς ὁ κοινός*, μετακομισθεὶς εἰς αὐτὸν διὰ τῶν πλοίων, εἶναι ἤδη πολυπληθέστερος ἐν Ἀμερικῇ ἢ ἐν Εὐρώπῃ.

Τὰ κατοικίδια ζῶα εἶναι δῶρον, ὅπερ ἡ Ἀνατολὴ προσέφερεν εἰς τὴν Δύσιν, δῶρον ἐπίσης πολύτιμον ὅσον καὶ οἱ δημητριακοὶ καρποί· καθότι ἡ ὑλικὴ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται οὖσα στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τοῦ παραγομένου πλούτου ὑπό τε τοῦ ἵππου, τοῦ βοὸς καὶ τοῦ προβάτου· ἡ ὕπαρξις τῶν κατοίκων τῆς Ἱλάτας ἐξαρτᾶται σχεδὸν ὁλοσχερῶς ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν θρεμμάτων της· αἱ δὲ πρόοδοι τῆς Αὐστραλίας χρονολογοῦνται ἀφ' ἧς ἐποχῆς εἰσήχθησαν εἰς αὐτὴν ποίμνια προβάτων.

Ἤδη δὲ τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν μεταναστεύσεων τοῦ ἀνθρώπου; ἡ ἱστορία του εἶναι σκοτεινοτέρα τῆς τῶν ζώων, ἅτινα ἔχει πρὸς χρῆσίν του. Ἡ Ἐδὲμ αὐτοῦ φρουρεῖται ἀληθῶς ὑπὸ Ἀγγέλου κρατοῦντος πυρίνην ῥομφαίαν. Μᾶς εἶναι ἄγνωστον ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτίς του, καὶ πέπλος ἀδιάρατος περιβάλλει τὴν πρώτην τῆς ζωῆς αὐτοῦ φάσιν. Ἐν τῷ σκότει τούτῳ μόνη ἡ θεία ἀποκάλυψις ἐπιχύνει ἀκτῖνα φωτός.

Ἴσως διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰς τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, δυνηθῶμεν ν' ἀνεύρωμεν τὸν τόπον, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αὐτοῦ κοιτίς, καὶ οὕτως ἀποδείξωμεν τὴν ταυτότητα τῆς φυλῆς του. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ζῶα ὑφ' ὧν παρακολουθεῖται κατάγονται ὅλα ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἕπεται, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐγεννήθη τὸ πρῶτον, ἀλλ' εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἰς τὰ ἤδη ξηρὰ καὶ ἄγονα ἐκεῖνα ὕψη ἐξετείνετο ὡραία καὶ πλουσία κοιλάς. Οἱ γεωλόγοι κλίνουσι μᾶλλον νὰ παραδεχθῶσιν, ὅτι διὰ μυστηριώδους τινὸς ἀναστατώσεως τὰ ὄρη ἐκεῖνα ὑψώθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον· κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ διεσπάρησαν εἰς τὰς παρακειμένας πεδιάδας.

Κατὰ ποίαν ἐποχὴν συνέβη τὸ τοιοῦτον; ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν προσδιορίσωμεν, ἀλλ' εἶναι ἐπέκεινα τῶν χρόνων, οὓς ὑποδεικνύουσιν αἱ συγκεχυμέναι παραδόσεις· διότι αἱ ἀρχαιότεραι φυλαί, ὧν οἱ μῦθοι, αἱ ἀλληγορίαι, τὰ ἄσματα καὶ αἱ διάλεκτοι συνδέονται μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, εὗρον τὰς χώρας ἐν αἷς ἔμελλον νὰ ἐγκατασταθῶσι κατειλημμένας ἤδη παρ' ἄλλων φυλῶν.

Οὕτως οἱ Κέλται, οἱ ἀρχαῖοι οὗτοι κάτοικοι τῆς γηραιᾶς Ἠπείρου, ἀπομακρυνθέντες τῆς Ἀσίας, συνηντήθησαν ἐν Εὐρώπῃ μετ' ἄλλων λαῶν, ὧν ἡ χυδαία διάλεκτος, τὰ βάρβαρα ἤθη καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι ἐμαρτύρουν τὴν μακρὰν αὐτῶν ἀπουσίαν ἐκ τῆς κοιτίδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· αὐτοὶ οὗτοι οἱ Κέλται, οἱ πρῶτοι ἐκ τῆς Ἀσίας ἄποικοι, εἶχον ἤδη ἀπολέσει τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων των καὶ περιέπεσαν εἰς βαρβαρότητα.

Ἀλλ' ἐὰν ἐντεῦθεν προβῶμεν περαιτέρω εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ἔρευναι ἡμῶν συγχέονται ἔτι μᾶλλον. Εἰς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου οὐδὲν δύναται νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ. Ὁπόσαι ὑποθέσεις ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀπὸ τῶν πλέον παραλόγων μέχρι τῶν μᾶλλον πιθανῶν; Τοὺς πτωχοὺς Ἐρυθροδέρμους νῦν μὲν ἐθεώρησαν ὡς προγεγραμμένους Ἰουδαίους, ἄλλοτε δὲ ὡς ἐξορίστους Σίνας, καὶ ἐπίστευσαν μάλιστα, ὅτι ἀνεῦρον τὰ στοιχεῖα τῆς διαλέκτου των, ποτὲ μὲν εἰς τὴν Σανσκριτικήν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν Κελτικὴν καὶ τὴν Γαλλικήν. Τὰ χρονικὰ των μνημονεύουσιν ἀορίστως ἀρχικῆς τινος φυλῆς ἐγκατασταθείσης εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας τῆς Ἀσίας καὶ ὑποδουλωθείσης ὑπὸ ἑτέρας φυλῆς εὐφυεστέρας καὶ ἀνδρειοτέρας, ὁρμωμένης ἐκ τοῦ Βορρᾶ. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀνευρίσκεται ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων φυλῶν ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν κρανίων των· ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον πόθεν ἦλθεν ἡ πρώτη, οὐδ' εἰς ποίαν φυλὴν ἀνῆκεν ἡ δευτέρα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γεωλογικὴ σύστασις τῆς Ἀμερικανικῆς Ἠπείρου εἶναι ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὴν τῆς Εὐρώπης, ὑπέθεσαν, ὅτι εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας, κατελήφθη αὕτη ὑπὸ φυλῆς, ἥτις ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ βορειοδυτικῶς δίοδον, ὅπως μεταβῇ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἀλλὰ διατί αἱ φυλαὶ αὗται δὲν συμπαρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν καί τινα τῶν κατοικιδίων ἐκείνων ζώων, ἅτινα ἄλλοτε ἀπετέλουν τὴν μόνην περιουσίαν τῶν ποιμενικῶν λαῶν; Ἢ ἐὰν ἕνεκεν ἐκτάκτων περιστάσεων ἐστερήθησαν τοῦ βοηθήματος τούτου, διατί ἑπόμενοι εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῶν ἕξεις δὲν προσεπάθησαν νὰ ἐξημερώσωσι τὸν ἄγριον ταῦρον καὶ τὴν προβατοκάμηλον, ὡς ἔπραξαν οἱ Εὐρωπαῖοι ἅμα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀμερικήν;

Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὸ ἀνεξήγητον τοῦτο αἴνιγμα, παρατηροῦμεν, ὅτι ἓν μόνον γεγονὸς φαίνεται καθαρῶς ἀποδεικνυόμενον ὑπό τε τῶν μύθων, τῶν παραδόσεων καὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ὅτι δηλαδὴ ὅλαι αἱ μεταναστεύσεις τῶν ἀνθρώπων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων προῆλθον ἐξ Ἀνατολῶν· καὶ ἡ ἱστορία αὐτὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Εὐρώπης βλέπομεν ἐρχομένους τοὺς Πελασγοὺς, τοὺς Ἐτρούσκους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκ τῶν ὁροπεδίων τοῦ Βαλδαΐ κατῆλθον οἱ Ἰστονες καὶ οἱ Φῖνοι, διωχθέντες καὶ οὗτοι πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν πολυαριθμοτέρων Τευτόνων, οἵτινες βραδύτερον εἰσέβαλλον εἰς Σκανδιναυΐαν, Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν ἡ αὐτὴ δὲ σειρὰ τῶν φαινομένων ἀνανεοῦται πάντοτε. Ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας νέα Ἔθνη πλημμυροῦσι καὶ καταστρέφουσι κράτη συγκεκροτημένα ἤδη, μέχρις οὗ ὁ Κολόμβος ἠνέῳξε τὴν ὁδὸν τοῦ Νέου Κόσμου εἰς τὰ Ἀσιατικὰ ταῦτα φῦλα. Ἡ κίνησις αὕτη ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως καὶ ἀποτελεῖ ἕνα τῶν πρωτίστων νόμων τῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου. Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι τὸ λίκνον του, ἡ Δύσις τὸ τέρμα του.

Γ. Παραδᾶς.

Ἀράχναι τινὲς τίκτουσι δισχίλια ὠά. Ὁ *σαλιμὸς* τίκτει πολλάκις μέχρι δέκα ἑκατομμυρίων ὠῶν.

Τὴν 24 Ἰουνίου ἥ τε Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τελοῦσι τὴν μνήμην τῶν γενεθλίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὴν προηγουμένην δὲ τῆς ἑορτῆς νύκτα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα συνειθίζουσι ν' ἀνάπτωσι πολυπληθεῖς πυρᾶς, ὑπὲρ ἃς εὐθύμως παιδία καὶ γέροντες καὶ μητέρες μετὰ τῶν τέκνων των πηδῶσι, τὸ ἀκόλουθον ᾆσμα ἐν Κύπρῳ ψάλλουσαι:

Ψύλλοι, ψύλλοι, φύτετε
καὶ κορειοὶ ψοφίσετε·
κι' ἄϊς-Γιάννης ἔρκεται
μὲ τὸ κονταρόξυλον
καὶ κονταροξυλίζει σας.

Περὶ τῆς συνηθείας ταύτης ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἑστίας (σ. 414) ἐκτενῆ διατριβήν· τὴν ἑπομένην δὲ περιγραφὴν τῶν Κληδόνων ἐσταχυολογήσαμεν ἔκ τινος μελέτης τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου.

Ἡ λέξις Κλήδονας παράγεται ἀπὸ τοῦ κληΐζω (κλείζω =φημίζω, ἐπαινῶ, ἐγκωμιάζω). Ὁ λαὸς, ἀγνοῶν τὴν παραγωγὴν ταύτην, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπὸ τοῦ κλείω· ὅθεν καὶ κλείεται (=κλειδόνεται), καὶ ἀνοίγεται, καὶ τὰ πλειότερα τῶν συμβόλων τῶν κληδονιζομένων εἶνε συνήθως κλειδία, καὶ τὸ τραγούδιον δὲ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον διέσωσε καὶ μετέφρασεν εἰς τὸ Γαλλικὸν ὁ Guys, κεκλεισμένον τὸν ὑποθέτει:

Ἀνοίξετε τὸν Κλήδονα, νἄβγῃ ὁ χαριτωμένος
ὅπου τὰ κάστρα πολεμᾷ καὶ ἀγαίνει κερδεμένος.
Τί μὲ 'φελοῦν ἡ ὠμορφιαὶς, τί μὲ 'φελοῦν τὰ κάλλη,
καὶ τῆς καρδιᾶς μου τὰ κλειδιὰ νὰ τὰ κρατοῦσιν ἄλλοι; κλ.

Σ. τ. Δ.

ΚΛΗΔΟΝΕΣ

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τελοῦνται ἡ *κλήδονες*, εἶδος μαντείας πιθανῶς ἀρχαίας, ἂν καὶ ὅμοιον ἀρχαῖον τρόπον μαντικῆς δὲν γνωρίζομεν ὑπάρχοντα. Ἡ λέξις *κλήδονας* εἶναι ἀρχαία· εὑρηται δὲ ἐν τῇ Ἡλιακῇ Διαθήκῃ καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς εἰς τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ.

Τὸ εἶδος τῆς διὰ τοῦ *κλήδονα* μαντείας εἶναι ἰδιάζον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν, παρ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀπαντῶν,[1] τῶν Ἀλβανῶν μόνον ἐξαιρουμένων, οἵτινες, ἕνεκα τῆς καθημερινῆς μετὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἑλλήνων συγχρωτίσεως, πολλὰ ἑλληνικὰ παρέλαβον καὶ διετήρησαν ἔθιμα. Διὰ τοῦ εἴδους τούτου τῆς μαντείας αἱ νεάνιδες ζητοῦσι νὰ μάθωσι τὴν τύχην των, ἤτοι τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν γάμου· καὶ τοῦτο ἴσως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Sonnini, διότι ὁ ἅγιος Ἰωάννης εἶναι διὰ τὰς νεάνιδας τῆς Ἑλλάδος ὅ,τι ὁ ἅγιος Νικόλαος διὰ τὰς Γαλλίδας· ὁ ἅγιος εἰς ὃν ἀπευθύνουσι προσευχὰς ὅπως ταχέως νυμφευθῶσι.

Ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου συνέρχονται αἱ θέλουσαι νὰ μάθωσι τὴν τύχην των νεάνιδες εἰς συγγενικήν τινα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οἰκίαν, καὶ θέτουσιν ἴδιον ἑκάστη γνώρισμα (σημάδι), ὡς δακτύλιον, νομίσματα, καρυόφυλλον, ἢ μόνον μῆλον ἢ καὶ ἁπλῶς ὅ,τι δήποτε θελήσωσιν ἐντὸς ἀγγείου (στάμνα, λαΐνα) πλήρους ὕδατος, *ἀμίλητο νερὸ* ἢ *νερὸ ποῦ δὲ μιλᾶται* καλουμένου· καὶ τοῦτο διότι ὁ κομίσας αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε λέξιν νὰ ἐκστομίσῃ καθ' ὁδόν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ *ἀμίλητο νερὸ* συνειθίζεται νὰ φέρῃ ἐκ τῆς πηγῆς παῖς, οὗ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ζῶσιν, ὅπερ ἐνθυμίζει τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων, καθ' ἣν *ἀμφιθαλεῖς* παῖδες ἐλάμβανον μέρος ἢ καὶ ἦρχον πολλῶν τελετῶν ἐπισήμων. Τὸ ἀγγεῖον κοσμεῖται ἀκολούθως μὲ δάφνας καὶ μύρτους, ἢ μὲ τὸ φυτὸν *περκοπάδα* (περικλύμενον), ὡς τοῦτο γίνεται ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου οὐ μόνον τὸ ἀγγεῖον κοσμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς στύλους τῆς οἰκίας, καὶ τὴν ὀσφὺν τῶν γυναικῶν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀκόμη τῶν παιδίων στέφουσιν, ἐξ ὧν ἀρχαϊκώτερον χαρακτῆρα ἡ τελετὴ προσλαμβάνει. Ἐπειτα τὸ ἀγγεῖον κλείεται εἰς πολλὰς χώρας διὰ κλειδὸς, κατὰ παρεξήγησιν πιθανῶς τοῦ ὀνόματος,[1] ἀφ' οὗ καλυφθῇ δι' ἐρυθροῦ ὑφάσματος, καὶ ἐκτίθεται τὴν νύκτα ὅλην ἐν ὑπαίθρῳ, ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας ἢ ἄλλου ὑψηλοῦ μέρους, ὅπως τὸ ἴδωσι τὰ ἄστρα (*ἀστρονομισθῇ*), φυλάττεται δὲ ἐνίοτε ἔξω τὴν νύκτα ὑπὸ δύο παρθένων.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν συνέρχονται κατὰ τὴν ὥραν, ἣν προηγουμένως ὥρισαν, συνήθως μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καὶ μία νεᾶνις ἐμπρὸς ὅλων ἀποκαλύπτει τὸ ἀγγεῖον, ἐνῷ ἄλλη ψάλλει τὸ ἑπόμενον ᾆσμα·

Ἀνοίξετε τὸν κλήδονα γιὰ τ' ἄϊ Γιαννιοῦ τὴ γάρι,
καὶ σήμερα θὲ νὰ βρεθῇ ὁποῦ εἶναι ριζικάρης.
Καὶ πάλι ξανανοίξετε νὰ 'βγῇ καὶ τὸ 'δικό τση,
τσὴ καλομοίρας καὶ ξανθῆς νὰ 'δεῖ τὸ ριζικό τση.

καὶ,

Ἀνοίξετε τὸν κλήδονα νἄβγῃ ὁ χαριτωμένος.
Ὅλο τὸν κόσμο γύρισα, κ' ἐγὼ εἶμαι κερδεμένος.

Ἑκάστη τότε, καλουμένη ὑπὸ τῆς κρατούσης τὸ ἀγγεῖον, ἀπαγγέλλει ἢ αὐτοσχεδιάζει δίστιχόν τι, ἐνῷ ταὐτοχρόνως ἐκείνη ἐκβάλλει τοῦ ἀγγείου ἓν ἀντικείμενον, ὅπερ δίδουσιν εἰς τὸν ἀρχῆθεν θέσαντα ἐφαρμόζουσι δὲ ὅπως δύνανται κατὰ προσέγγισιν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀπαγγελθὲν δίστιχον, καὶ προσπαθοῦσιν ἐκ τούτου νὰ ἐξάξωσι μαντείαν τινά.

Ἀφ' οὗ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδωσιν ὅλαι τὴν τύχην των, πληροῦσι τὸ στόμα των ἀπὸ τὸ μαγικὸν τοῦ ἀγγείου ὕδωρ καὶ τρέχουσιν εἰς τὰ παράθυρα ἢ τὸν δρόμον, νομίζουσαι ὅτι τὸ πρῶτον ὄνομα, ὅπερ θὰ ἀκούσωσιν, εἶναι τὸ τοῦ μέλλοντος συζύγου των. Ὁ Guys ἀναφέρει ἕτερον τρόπον μαντικῆς διὰ τοῦ ὕδατος τούτου·

1. Ἐν Βρεττανίᾳ τῆς Γαλλίας καὶ ἐν ταῖς παρὰ τὰ Πυρρηναῖα χώραις αἱ νεάνιδες τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου διά τινων μέσων προσπαθοῦσι νὰ μαντεύσωσι τὸν μέλλοντα σύζυγόν των.

1. Πολλοὶ, ἀπατώμενοι ἐκ τῆς παρηχήσεως, γράφουσιν ἐσφαλμένως τὴν λέξιν κληδόνα δι' ῆ (κατὰ τὸ κλῃδουχέω, κληδοῦχος κλπ.)—Ἐν τούτοις μαντεία διὰ κλειδὸς ἦν συνήθης κατὰ μεσαίωνα· ἐνόμιζον ὅτι ἀλανθάστως ἀπεκάλυπτον ὅ,τι δήποτε μυστικὸν, πρὸ πάντων δὲ τὸν αὐτουργὸν κλοπῆς, ἐγγράφοντες τὸ ὄνομα τοῦ ὑποπτου ἐπὶ κλειδὸς προσδεδεμένης εἰς Εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐξήρτητο ἐκ τοῦ δακτύλου νέας κόρης, ὡρισμένην προσευχὴν ἀπαγγελλούσης· ἂν ἡ κλεὶς ἐκινεῖτο, τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον τῆς ἐνοχῆς.

οἱ θέλοντες νὰ μάθωσιν ἂν θὰ γίνῃ ὅ,τι ἐπιθυμοῦσι, πίνουσι μυστηριωδῶς ἐξ αὐτοῦ, νομίζοντες ὅτι, ἂν κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν χειλέων κοχλάσῃ τὸ ὕδωρ, εἶναι αἴσιον τοῦτο σημεῖον. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερος τρόπος, ὃν καὶ ὁ Sonnini ἀναφέρει. «Μετὰ τὴν ἐκ τῆς λειτουργίας ἀπόλυσιν, λέγει ὁ περιηγητὴς οὗτος, αἱ νεάνιδες ἀνοίγουσι τὸ ἀγγεῖον καὶ μετά τινα ᾄσματα, ἀφ' οὗ τρὶς σταυροκοπηθῶσι, λέγουσι· «Μεγάλε μου Ἅϊ-Γιάννη, κάμε ἂν θὰ 'πανδρευθῶ τὸν τάδε νὰ γυρίσῃ ἡ στάμνα δεξιά, καὶ ἂν δὲν τὸν 'πανδρευθῶ νὰ γυρίσῃ ζερβιά.»

Ἕτερον τρόπον μαντικῆς τοῦ κλήδονα ἀναφέρει ὁ ἀρχαῖαν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν συγγράψας ἱερεὺς Χαρίσιος Μαγδάνος.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τὰ θρησκευτικὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων λαῶν θεωροῦνται, καὶ δικαίως, ὡς τὰ πρῶτα καὶ παλαιότερα φιλολογικὰ μνημεῖα αὐτῶν· οἱ περὶ θεῶν καὶ ἡρώων μῦθοι καὶ τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα ἐνέχουσιν ὑπὸ μορφὴν ποιητικὴν τὸ σύνολον τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἰδεῶν τῶν πρώτων ἀνθρώπων περὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τοῦ σύμπαντος ἐν γένει· τὰ δὲ πρῶτα φιλολογικὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου τοιαῦτα καθόλου εἶχον θέματα, τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα ταῦτα συστηματοποιοῦντα. Ἐκτὸς ὅμως ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἔργα ταῦτα ἀπωλέσθησαν, τὰ δὲ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα περιορίζονται εἰς μεταγενεστέρας συνθέσεις καὶ εἰς διαπλάσεις τῶν ἀρχικῶν. Αἱ Βέδαι, τὰ ἱερὰ τῶν Ἰνδῶν βιβλία, περιέχουσι τινὰς ὕμνους προγενεστέρους τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀρίων λαῶν, τῆς μεταναστεύσεως δῆλον ὅτι ἐκ τῆς ἰνδικῆς εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀσίας μέρη, εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἐν γένει. Ἀλλ' ἡ διάσωσις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν σημασίαν, ἣν ἡ τάξις τῶν βραχμάνων ἐν Ἰνδικῇ ἀπέδιδεν εἰς τὴν πιστὴν διατήρησιν αὐτῶν, ἱερὸν καθῆκον θεωροῦσα τὴν κατὰ γράμμα ἀπομνημόνευσιν τῶν βεδικῶν ὕμνων· διότι ἐγράφησαν εἰς ἐποχὴν σχετικῶς οὐχὶ παλαιάν. Αἱ δὲ πρῶται τῶν Ἰουδαίων θρησκευτικαὶ βίβλοι, καὶ ἰδίως ἡ Πεντάτευχος, ἧς ἡ σύνταξις οὐχὶ λίαν βασίμως ἀποδίδοται εἰς τὸν Μωϋσέα, κυρίως εἰπεῖν κατηρτίσθησαν ἐπὶ Ἔσδρα, μετὰ τὴν μετοικεσίαν τῆς Βαβυλῶνος. Οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων θρησκευτικοὶ ποιηταί, ὁ Ὀρφεὺς, ὁ Ἀμφίων, ὁ Μουσαῖος εἰσὶ πρόσωπα μυθολογικά· τῶν δὲ ὁμηρικῶν ποιημάτων, τοῦ παλαιοτέρου καὶ ἐξοχωτέρου μνημείου τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἡ σύνταξις τίθεται κοινῶς εἰς τὸν δέκατον περίπου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, ἀλλ' ἡ περισυναγωγὴ καὶ γραφὴ αὐτῶν ἐγένετο μόλις κατὰ τὸν ἕβδομον, ἐπὶ Πεισιστράτου.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς συντάξεως καὶ τῆς γραφῆς τῶν ἀρχαιοτέρων φιλολογικῶν μνημείων· τὰ διασωθέντα δὲ παρ' ἡμῖν χειρόγραφα, κατὰ φυσικὸν λόγον, εἰσὶ πολλῷ μεταγενέστερα, ἕνεκα τοῦ φθαρτοῦ τῆς γραφικῆς ὕλης καὶ τῆς ἐπιδράσεως πολυπληθῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, πυρκαϊῶν, ναυαγίων καὶ ποικίλων ἄλλων τοιούτων· τὰ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Πομπηΐας εὑρεθέντα ἀπηνθρακωμένα χειρόγραφα, ὧν τινα διὰ παντοίων ἐπιστημονικῶν μέσων μόλις ἐν μέρει κατώρθωσαν ν' ἀναγνώσωσιν οἱ παλαιογράφοι, ἀνερχόμενα εἰς τὸν πρῶτον μ.Χ. αἰῶνα, ἴσως καὶ ὀλίγῳ πρότερον, εἰσὶ βεβαίως τὰ πάντων παλαιότερα. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἀναντιρρήτως ὡς τὸ ἀρχαιότερον βιβλίον τοῦ κόσμου δύναται νὰ θεωρηθῇ πάπυρός τις ἀνακαλυφθεὶς πρὸ τριακονταετίας ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου καὶ διατηρούμενος νῦν ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ὁ πάπυρος οὗτος ἐγράφη εἰκοσιπέντε περίπου αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ!

Ἕνεκα τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτῶν δόγματος, καθ' ὃ οἱ τεθνεῶτες ἔδει ἀρτιμελεῖς καὶ ἀκέραιοι νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ ἐν Ἅδῃ δικαστηρίου, οἱ Αἰγύπτιοι πᾶσαν κατέβαλλον ἐπιμέλειαν ὅπως προφυλάττωσιν ἀπὸ ταχείας φθορᾶς τὰ πτώματα τῶν οἰκείων, καὶ τὰ κοσμήματα ἔτι καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἔθετον ἐν τοῖς τάφοις αὐτῶν. Ἐκ τούτου τὰ αἰώνια καὶ μηδὲν ἐκ τῶν προσβολῶν τοῦ χρόνου ἔχοντα νὰ φοβηθῶσι τεράστια μνημεῖα τῶν βασιλέων, αἱ πυραμίδες, καὶ ἡ τεχνικωτάτη ταριχεία, δι' ὧν προσεπάθουν ἐξ ἴσου πρὸς ταῦτα διαρκεῖς νὰ καταστήσωσι καὶ τοὺς βασιλικοὺς νεκρούς. Εἰς τὰς ὑπογείους ἐκείνας κρύπτας, ὅπου οὐ μόνον ἡ ἀστάθεια τῶν πραγμάτων τοῦ ἐκτὸς κόσμου οὐδὲν ἴσχυε νὰ μεταβάλλῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ μετὰ δυσκολίας εἰσεχώρει, διετηρήθησαν ἀναλλοίωτα μετὰ τῶν νεκρῶν τῶν Φαραὼ καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, βίβλοι, καὶ σκεύη καὶ ἐνδύματα, καὶ καρποὶ, ἀπὸ χιλιετηρίδων τεθαμμένα ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς. Οὕτω περιεσώθη καὶ ὁ πάπυρος, περὶ οὗ ἤδη ὁ λόγος. Εὑρέθη ἐν ὑπογείῳ νεκροταφείῳ τῆς ἑνδεκάτης δυναστείας, κειμένῳ ἐν τῷ μέρει τῆς νεκροπόλεως τῶν Θηβῶν, τῷ καλουμένῳ Δραὰ-Ἀβοὺ-Νατζᾶ, ὑπὸ τοῦ Γάλλου αἰγυπτιολόγου Πρὶς, ἀπὸ τούτου δ' ἐπεκλήθη καὶ πάπυρος Πρίς.

Κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐβασίλευσεν ἐν Αἰγύπτῳ ἡ ἑνδεκάτη δυναστεία δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὡρισμένον. Οἱ αἰγυπτιολόγοι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλέων ἀναφερομένων ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν, ἠδυνήθησαν κατὰ προσέγγισιν νὰ ἐξαγάγωσιν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς δεκάτης ὀγδόης δυναστείας συμπίπτει μὲ τὸν δέκατον ἅ-

γδοον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ. Ἐπὶ τῆς δυναστείας ταύτης τίθενται καὶ τὰ συμβάντα τοῦ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ· δύο δὲ πρὸ τούτου αἰῶνας, ἤτοι κατὰ τὸν εἰκοστὸν πρὸ Χριστοῦ, κατῆλθε, κατὰ τὴν διήγησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς Αἴγυπτον ὁ Ἀβραάμ, ὅστις ὡς εἰκάζουσιν οἱ αἰγυπτιολόγοι εὗρεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ξένην δυναστείαν διατελοῦσαν τῶν ἐπιδρομέων Ὑζὼς ἢ ποιμένων· ἡ ἑνδεκάτη δυναστεία εἶναι πολλῷ τούτων προγενεστέρα. Καὶ εἶναι μὲν ἀδύνατος πᾶσα συγχρονιστικὴ ἀπόπειρα, πρὸς ἀκριβῆ τῶν χρονολογιῶν ὁρισμὸν, πέραν τοῦ εἰκοστοῦ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, διότι οὐδεμία ἄλλη πρὸς τὸ παρὸν, ἐκτός τινων ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν, σώζεται μαρτυρία· ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὁμολογουμένως ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐγράφη ὁ πάπυρος Πρὶς ἀνήκει εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα.

Τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀρχαιότητα μαρτυρεῖ καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς. Τὰ ἱερογλυφικὰ σημεῖα, δι' ὧν παριστῶντο ἰδέαι καὶ οὐχὶ φωναὶ ὡς διὰ τῶν γραμμάτων τῶν ἀλφαβήτων, εἰσὶ παλαιότατα, ἡ δ' εὕρεσις αὐτῶν τίθεται ὑπό τινων εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων αἰγυπτίων βασιλέων· πρὸς εὐκολίαν εἶτα, διατηρηθέντα μόνον ἐν τῇ γραφῇ ἐπὶ σκληρῶν ὑλῶν, ἁπλοποιήθησαν, ὡς γνωστὸν, διὰ τὴν ταχυγραφίαν, καὶ αὕτη εἶναι ἡ καλουμένη *ἱερατικὴ γραφή*, κατόπιν δ' ἡ ἁπλοποίησις καὶ ἡ ἀπὸ τῶν πρώτων ἱερογλυφικῶν χαρακτήρων ἀπομάκρυνσις κατέστη μείζων ἐν τῇ δημοτικῇ γραφῇ. Πάπυροί τινες ἐν τῷ βρετανικῷ μουσείῳ διατηρούμενοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐποχὴν περίπου καθ' ἣν ἔζη ὁ Μωϋσῆς, εἰσὶ γεγραμμένοι διὰ χαρακτήρων οὐχὶ καθαρῶς ἱερατικῶν, ἀλλ' ἁπλουστέρων ὅμως τῶν ἱερογλυφικῶν· ἐν ᾧ ὁ πάπυρος περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος, πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν ἀπέχων πλειότερον τῆς ἱερατικῆς· ἐγράφη δῆλον ὅτι ὅτε μόλις ἤρξατο ἀναφαινόμενος ὁ ἱερατικὸς χαρακτὴρ τῆς γραφῆς.

Τί δὲ περιέχει; Ἡ κατανόησις αὐτοῦ εἶναι ἴσως ἡ μεγίστη τῶν δυσχερειῶν ἃς παρουσιάζει. Ἄγγλος τις ἀπεπειράθη νὰ μεταφράσῃ αὐτὸν ἐν πραγματείᾳ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ *Μηνιαίᾳ ἐπιθεωρήσει* (Monthly Review) τοῦ Λονδίνου τῷ 1856 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν· *Περὶ ἑνὸς χειρογράφου τῶν χρόνων τοῦ φοίνικος βασιλέως Ἀσσὰ, ὅστις ἐβασίλευσεν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβραάμ*· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐστηρίχθη ἐπὶ εἰκασιῶν τολμηρῶν, διότι τὰ ἀποτελέσματα εἰς ἃ κατέληξεν ἕτερος σπουδαῖος αἰγυπτιολόγος, ὁ Chabas, ἐν τῇ *Ἀρχαιολογικῇ ἐπιθεωρήσει* τῶν Παρισίων (1858) εἰσὶν ὅλως διάφορα. Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἀρχαιολόγου τούτου παρατιθέμεθα βραχέα τινὰ, καίτοι καὶ οὗτος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, δὲν ἠδυνήθη ἐντελῶς νὰ ἐξηγήσῃ τὸν πάπυρον, οὐδ' εἶναι βέβαιος περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὅσων ἡρμήνευσεν.

Ὁ πάπυρος Πρὶς σύγκειται ἐκ σελίδων 18, ὧν αἱ δύο πρῶται χωρίζονται τῶν ἐπιλοίπων διὰ διαστήματος ἑνὸς μέτρου καὶ 33 ὑφεκατομέτρων, ἔνθα ἐπιμελῶς ἀπεξέσθησαν τὰ γραφέντα, βεβαίως ὅπως ἄλλα χρησιμώτερα αὐτῷ γράψῃ ὁ κάτοχος, ὅπερ ὅμως δὲν ἐποίησε. Δὲν εἶναι δὲ πλήρης, διότι αἱ πρῶται λέξεις τῆς πρώτης σελίδος ἀποτελοῦσι μέρος φράσεως ἀτελοῦς. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι λέξεις τῆς 6' σελίδος *ου-εθ-πε*=παρῆλθεν, ἐτελείωσε, δεικνύουσι τὸ τέλος τῆς πραγματείας ταύτης. Αἱ λοιπαὶ 16 σελίδες ἀποτελοῦσιν ἑτέραν αὐτοτελῆ καὶ πλήρη πραγματείαν, ἧς περίεργος εἶναι ἡ τὸ τέλος ἐμφαίνουσα φράσις· «Ἐτελείωσεν (ἀπὸ) τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ, ὡς εὕρηται ἐν τῇ γραφῇ.» Ὅπερ δεικνύει ὅτι εἶναι ἀντίγραφον, καὶ οὐχὶ τὸ πρωτότυπον λόγου γέροντός τινος φιλοσόφου, οὗ τὸ ὄνομα Πτᾶ-Ὀτὲπ ἀναφέρεται ἐν τῷ κειμένῳ.

Αἱ πρῶται δύο σελίδες περιέχουσι γνωμικά τινα, τὰ πλεῖστα ἀκατανόητα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπάρχει καὶ ἡ ἀκόλουθος νουθεσία περὶ ἐξασκήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας: «Ἐκδηλούσθω τὸ ὄνομά σου, δείκνυσο διὰ τῶν σῶν λόγων, διάτασσον μετὰ γενναίου φρονήματος καὶ τόλμης· ἃς καρποῦνται οἱ ἔκγονοί σου ἐκ τῆς σῆς διδασκαλίας. Πολλοὶ οἱ τρόποι δι' ὧν τιμωρεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἀπορρίπτοντα αὐτόν. Ὁ οἰκογενειάρχης δύναται νὰ διευθύνῃ τοὺς ἑαυτοῦ ἀπογόνους, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου σταδίου αὐτοῦ· εἰς τοῦτον ὀφείλουσι τὴν τροφὴν, εἰς τοῦτον καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν.» Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ δὲ ἐξυμνεῖ ὁ γράψας ἀφελῶς λίαν τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του. «Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι κατανοήσωσι πᾶν τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ, ὡς τὸ εἶπον συνῳδὰ τοῖς νόμοις περὶ πρώτων στοιχείων τῶν ἀρχῶν, θὰ θέσωσι ταύτην ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν, θὰ ἐπαναλαμβάνωσιν αὐτὴν ὡς γέγραπται, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς θ' ἀρέσῃ αὐτοῖς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον εὑρισκόμενον καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, εἴτε ὄρθιοι ἵστανται, εἴτε κάθηνται (εἴτε ἐργάζονται, εἴτε ἀναπαύονται.)

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ παπύρου, ἐκ 16 σελίδων ἀποτελούμενον, εἶναι, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, λόγος πλήρης τοῦ φιλοσόφου Πτᾶ-Ὀτὲπ, ὅστις ἔγραψε καὶ τὸν προηγούμενον λόγον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τέλους αὐτοῦ, ἔνθα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦτο. Τὸ πρῶτον φύλλον εἶναι εἰσαγωγὴ, εἶδος ἐπικλήσεως τοῦ θεοῦ Ὀσίριδος· ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη ἄρχεται διὰ τῆς ἑπομένης ζωηρᾶς περιγραφῆς τῆς ἀθλιότητος τῶν γηρατείων.

«Λόγος τοῦ δημοσίου ἐφόρου Πτᾶ-Ὀτὲπ, ἐπὶ τῆς μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου Ἀσσᾶ, τοῦ ἐσαεὶ ζῶντος.

»Ὁ δημόσιος ἔφορος Πτᾶ-Ὀτὲπ λέγει·— Ὦ Ὄσιρις, κύριέ μου, ὁ ἄρχων γηράσκει, ὁ μαρασμὸς καταλαμβάνει τὴν θέσιν τῆς ἀνθηρότητος, ἡ ἐξασθένησις ὁσημέραι αὔξεται, οἱ ὀφθαλμοὶ σμικρύνονται, ἡ ἀκοὴ ἀπόλλυται, τὸ θάρρος ἀμβλύνεται· τὸ στόμα κραυγάζει, δὲν ὁμιλεῖ πλέον· ἡ καρδία μηδενίζεται, δὲν ὑπάρχει πλέον δι' αὐτὴν σκίρτημα χαρᾶς· τόπος καλὸς μεταβάλλεται εἰς τόπον ἀνυπόφορον, ἡ αἴσθησις φεύγει καθ' ὁλοκληρίαν, τὸ γῆρας καθίστησι τοὺς ἀνθρώπους εἰς πάντα δυσαρέστους· ἡ ῥὶς ἐκλείπει, δὲν ἀναπνέει πλέον· κοπιώδεις εἰσὶν αἱ κινήσεις καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάπαυσις.» Ἀλλὰ τὰ δεινὰ ταῦτα τοῦ γήρατος ἐπακολουθήματα ἐκλείπουσιν, ὅταν τὸν ἄνθρωπον φωτίζῃ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ σοφία· ταύτην θέλει νὰ διδάξῃ, καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς τοῦτο τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ θεὸς ἀποκρίνεται:

«Ἡ ἁγιότης τοῦ θεοῦ λέγει·

»Δίδαξον αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ παρελθόντος· ναὶ, ἔσται οὗτος τροφὴ τῶν παιδίων καὶ τῶν τελείων ἀνδρῶν. Ὁ κατανοῶν αὐτὸν θὰ βαδίζῃ εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τῆς καρδίας. Ὁ λόγος αὐτοῦ δὲν θὰ ἐπιφέρῃ κόρον.»

Ἐκ τοῦ προοιμίου τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Πτᾶ-Ὀτὲπ ἠρκέσθη νὰ συστηματοποιήσῃ γνωμικὰ καὶ παραγγέλματα, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἰσχύοντα καὶ τιμώμενα ἐν Αἰγύπτῳ, εἶδος παραδόσεως, ἧς τὴν ἱερότητα ἐπισφραγίζει ἡ αὐθεντεία τοῦ θεοῦ. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ἀδύνατος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀποβαίνει ἡ τελεία ἐξήγησις τοῦ λόγου τούτου, ἐξ ἧς πολλὰς ἠδυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης φιλοσοφίας τῶν Αἰγυπτίων. Τὰ καταληπτὰ μέρη τοῦ κειμένου περιστρέφονται πρὸ πάντων περὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων καὶ ἄλλα τινὰ ἠθικὰ κεφάλαια.

Ὁ τίτλος οὕτως εἰπεῖν τοῦ συγγράμματος, ὡς ἐπίσης καὶ λεπτομέρειαί τινες περὶ τοῦ συγγραφέως ἀναγινώσκονται εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγήν· «Ἀρχὴ τῆς κατατάξεως τῶν ἀγαθῶν λόγων, τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς ἄρχοντος, τοῦ προσφιλοῦς τῷ θεῷ, τοῦ υἱοῦ βασιλέως, τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ γένους αὐτοῦ, τοῦ δημοσίου ἐφόρου Πτᾶ-Ὀτὲπ, ὅπως διδάξῃ τοῖς ἀμαθέσι τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀγαθοῦ λόγου, πρὸς ἀγαθὸν τῶν ἀκουόντων αὐτοῦ, πρὸς ὄλεθρον τῶν ὑπερπηδώντων αὐτόν.»

Ὥστε ὁ συγγραφεὺς ἦν υἱὸς βασιλέως, καίτοι δὲ πρεσβύτερος ὡς λέγει τοῦ γένους αὐτοῦ, δὲν ἐβασίλευσεν ὅμως, διότι τὸ ὄνομά του δι' οὐδενὸς σημείου δεικνύοντος τὴν βασιλικὴν ἀξίαν συνοδεύεται ἐν τῷ χειρογράφῳ. Ἐν τέλει ἀναφέρει τὴν ἡλικίαν του, ἥτις ἦν λίαν προβεβηκυῖα, καὶ ἐκφράζει τὴν πρὸς τὸν βασιλέα πίστιν αὐτοῦ.

«Γέγονα ἀρχαῖος τῆς γῆς, διήνυσα ἑκατὸν δέκα ἔτη τῆς ζωῆς διὰ χαρίσματος τοῦ βασιλέως καὶ ἐπινεύσεως τῶν ἀρχαιοτέρων, ἐκπληρῶν τὸ καθῆκόν μου πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸν τόπον τῆς εὐνοίας.» (;)

Τοιοῦτον ἐν συντόμῳ τὸ ἀρχαιότερον βιβλίον ἐκ τῶν σωζομένων νῦν ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἐν Μονάχῳ. Ν. Γ. Π.

ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΒΕΤΟΒΕΝ

[Λουδοβίκος Βετόβεν (Louis Van Beethoven), ὁ ἔξοχος γερμανὸς μουσικὸς, γεννηθεὶς ἐν Βόννῃ τῷ 1772 συνέθεσε πλείστας ὅσας συμφωνίας καὶ μελόδραμα τὸν Φιδέλιον (Λεονώραν) καὶ εἰσαγωγὰς εἰς τὰ μελοδράματα Προμηθέα, Ἐγμόνδον, Ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν, κλ. Συνέγραψε δὲ καὶ Πραγματείαν περὶ ἁρμονίας καὶ συνθέσεως. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1827.]

Ὁ Βετόβεν ἅπαξ μόνον κατὰ τὸν βίον του ἠσθάνθη εὐτυχίαν, καὶ ἡ εὐτυχία αὕτη τὸν ἐθανάτωσεν. Ἀείποτε πένης καὶ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων διάγων, ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρός του, τοῦ φύσει μὲν ἀγρίου ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀδικίας καὶ περιφρονήσεως τῶν ἄλλων ἐξαγριωθέντος, συνέθεσε τὴν ὡραιοτέραν μουσικὴν τὴν ὁποίαν ἠδύνατό ποτε ἄνθρωπος νὰ συνθέσῃ. Διὰ τῆς ὡραίας ταύτης γλώσσης ἐλάλει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ὅμως δὲν κατεδέχοντο νὰ ἀκούσωσιν, ὅπως ἡ φύσις λαλεῖ διὰ τῆς οὐρανίας ἁρμονίας τοῦ ἀνέμου, τῶν ὑδάτων, τοῦ ᾄσματος τῶν πτηνῶν. Ὁ Βετόβεν εἶναι ὁ ἀληθὴς προφήτης τοῦ θεοῦ, διότι μόνος αὐτὸς ἐλάλησε τοῦ θεοῦ τὴν γλῶσσαν.

Καὶ ὅμως τοσοῦτον κακῶς ἐξετίμει αὐτὸν, ὥστε καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τῆς μεγαλοφυΐας του, πρᾶγμα δεινότατον εἰς καλλιτέχνην. Αὐτὸς ὁ Ἀϋδν δὲν εὕρισκεν ἄλλον τινὰ ἔπαινον νὰ τῷ εἴπῃ ἢ ὅτι εἶναι «δεξιὸς κυμβαλιστής.» Ὡς ἂν ἔλεγέ τις περὶ τοῦ Γερικῶ ὅτι «τρίβει καλῶς τὰ χρώματα», καὶ περὶ τοῦ Γαῖτε ὅτι «δὲν εἶνε ἀνορθογράφος» ἢ ὅτι «εἶνε καλλιγράφος».

Ἕνα εἶχε φίλον, τὸν Χοῦμμελ· ἀλλ' ἡ πενία καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀδικία ἐξηρέθιζον τὸν Βετόβεν καὶ τὸν καθίστων καὶ αὐτὸν ἐνίοτε ἄδικον· τούτου ἕνεκεν εἶχε δυσαρεστηθῆ κατὰ τοῦ Χοῦμμελ, καὶ πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ἔβλεπον ἀλλήλους. Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῶν δυστυχιῶν του ἐγένετο κωφός.

Τότε ὁ Βετόβεν ἀποχωρήσας εἰς Βάδεν, ἔζη ἐν λυπηρᾷ ἐρημίᾳ λαμβάνων πενιχρὰν σύνταξιν καὶ μόλις ἐπαρκοῦσαν εἰς τὰς ἀνάγκας του. Ἡ μόνη του χαρὰ ἦτο νὰ περιπλανᾶται ἐντὸς ὡραίου δάσους παρὰ τὴν πόλιν, καὶ μόνος, παραδεδομένος εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν του, νὰ συνθέτῃ τὰς ὑψίστας συμφωνίας του, νὰ ἀνυψοῖ τὴν ψυχήν του διὰ μελῳδικῶν ἤχων πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ νὰ συνδιαλέγεται πρὸς τοὺς ἀγγέλους διὰ γλώσσης τῆς ὁποίας τὸ κάλλος ὦτα ἀνθρώπινα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ αἰσθανθῶσιν. Ἀλλ'

ὅμως καθ' ἣν στιγμὴν οὐδόλως εἶχε τὸν νοῦν του εἰς τὰ γήϊνα, ἐπιστολὴ τὸν ἐπανήγαγεν ἄκοντα εἰς τὴν γῆν ὅπου τὸν ἀνέμενον νέαι θλίψεις. Ἀνεψιὸς περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ὁποίου ὁ Βετόβεν εἶχε φροντίσει, καὶ ὃν εὐεργετήσας δι' αὐτὸ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἠγάπα, τῷ ἔγραψεν ὅτι εἶχεν ἀναμιχθῆ ἐν Βιέννῃ εἰς δυσάρεστόν τινα ὑπόθεσιν, καὶ ὅτι μόνη ἡ παρουσία τοῦ θείου του ἠδύνατο νὰ τὸν σώσῃ.

Ὁ Βετόβεν ἐξεκίνησε καὶ χάριν οἰκονομίας διήνυσε πεζὸς μέρος τοῦ δρόμου. Ἐσπέραν τινά, σταθεὶς πρὸ μικρᾶς καὶ πεπαλαιωμένης οἰκίας, ἐζήτησε φιλοξενίαν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἀπεῖχε τῆς Βιέννης πολλὰς ἤδη ὥρας καὶ αἱ δυνάμεις του δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του καὶ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν. Οἱ κάτοικοι τῆς οἰκίας τὸν ὑπεδέχθησαν, μετέσχε τοῦ δείπνου των καὶ ἔπειτα ἐκάθησε παρὰ τὴν ἑστίαν ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ οἰκοδεσπότου.

Μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐνῷ ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ κατεγίνοντο περὶ οἰκιακάς τινας ἐργασίας, ὁ πατὴρ ἀνέῳξε παλαιὸν κλειδοκύμβαλον καὶ ἕκαστος τῶν τριῶν υἱῶν του ἔλαβεν ἀνὰ ἓν μουσικὸν ὄργανον κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἐρρύθμισαν τὰ ὄργανά των, τοῦ πατρὸς δόντος τὸν τόνον, καὶ οἱ τέσσαρες συγχρόνως ἤρχησαν μετὰ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐκείνης δεξιότητος ἣν μόνοι οἱ γερμανοὶ κατέχουσι. Φαίνεται δὲ ὅτι συνεκίνει αὐτοὺς τὰ μέγιστα τὸ ἐκτελούμενον μουσικὸν τεμάχιον, διότι ἦσαν εἰς αὐτὸ προσηλωμένοι ψυχῇ τε καὶ σώματι· καὶ αἱ γυναῖκες δὲ καταλιποῦσαι τὴν ἐργασίαν των ἠκροῶντο, καὶ ἐπὶ τῶν ἀφελῶν μορφῶν αὐτῶν διεκρίνετο γλυκυτάτη συγκίνησις, καὶ ἀνεγινώσκετο ὅτι ἡ καρδία των ἐπιέζετο. Τοῦτο μόνον ἐκ τῶν συμβαινόντων ἠδύνατο ὁ Βετόβεν νὰ ἐννοήσῃ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀκούσῃ οὐδ' ἕνα μουσικὸν φθόγγον. Μόνον δὲ βλέπων τὴν ἀκρίβειαν τῶν κινήσεων τῶν μουσουργῶν, τὴν ἐμψύχωσιν τῆς φυσιογνωμίας των, ἥτις ἐδείκνυεν ὅτι αἰσθάνονται ζωηρῶς, ἐφαντάζετο πόσον οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπέρτεροι τῶν ἰταλῶν μουσικῶν, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μουσικαὶ μηχαναὶ καλῶς ἐρρυθμισμέναι.

Ὅτε ἐτελείωσαν, ἔσφιγξαν τὰς χεῖρας ἀλλήλων μετὰ παραφορᾶς, ὡς ἵνα ἐκφράσωσιν ἀμοιβαίως τὴν χαρὰν καὶ εὐδαιμονίαν τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν, ἡ δὲ νεᾶνις ἐρρίφθη κλαίουσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της.

Ἔπειτα ἐφάνησαν ὡς συσκεπτόμενοι καὶ ἀναλαβόντες τὰ ὄργανά των ἤρχησαν ἐκ δευτέρου. Ἀλλὰ τὴν φορὰν ὅμως ταύτην ὁ ἐνθουσιασμός των ἔρθασεν εἰς τὸ ἔπακρον· τὰ ὄμματά των ἦσαν ὑγρὰ καὶ ἔλαμπον.

— Φίλοι μου, εἶπεν ὁ Βετόβεν, εἶμαι δυστυχέστατος μὴ δυνάμενος νὰ μετάσχω τῆς χαρᾶς σας, διότι καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ τὴν μουσικήν· ἀλλά, ὡς παρετηρήσατε, εἶμαι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν κωφός, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ ἀκούσω οὐδ' ἕνα ἦχον. Δότε μοι, παρακαλῶ, νὰ ἀναγνώσω τὴν μουσικὴν αὐτὴν ἥτις σᾶς προξενεῖ τόσον ζωηρὰν καὶ γλυκεῖαν συγκίνησιν.

Ἔλαβε τὸ τετράδιον, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐσκοτίσθησαν, ἡ ἀναπνοή του διεκόπη καὶ τὸ τετράδιον κατέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν του καὶ ἔκλαυσε. Διότι ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν ἐξετέλουν οἱ χωρικοὶ καὶ ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐνθουσίων, ἦτο τὸ «allegretto τῆς εἰς Ἰα συμφωνίας τοῦ Βετόβεν».

Ὅλη ἡ οἰκογένεια συνηθροίσθη πέριξ αὐτοῦ καὶ διὰ νευμάτων ἐξέφραζον πάντες τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν περιέργειάν των. Ἐπί τινας ἔτι ἀκόμη στιγμὰς σπασμωδικοὶ λυγμοὶ δὲν τὸν ἄφινον νὰ λαλήσῃ· ἔπειτα δὲ εἶπεν· «εἶμαι ὁ Βετόβεν». Τότε ἀπεκαλύφθησαν καὶ προσέκλιναν σιωπηλοὶ καὶ μετὰ σεβασμοῦ· ὁ Βετόβεν τοῖς ἐξέτεινε τὰς χεῖρας, ἐκεῖνοι δὲ τὰς ἔθλιβον καὶ τὰς ἠσπάζοντο, ἐννοοῦντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενος ἦτο καὶ «βασιλέως ὑπέρτερος». Καὶ τὸν ἐθεώρουν θέλοντες νὰ ἴδωσι τοὺς χαρακτῆράς του καὶ ἀνακαλύψωσιν ἐπ' αὐτῶν τὸν τύπον τῆς μεγαλοφυΐας, τὸν φωτεινὸν τῆς δόξης στέφανον περὶ τὸ πρόσωπόν του.

Ὁ Βετόβεν ἐξέτεινε τὸν βραχίονα καὶ τὸν ἠσπάσθησαν, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ κόρη καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί της. Ἔπειτα αἴφνης ἠγέρθη, ἐκάθησε πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἔνευσεν εἰς τοὺς τρεῖς νέους νὰ ἀναλάβωσι τὰ ὄργανά των, καὶ ἐξετέλεσεν αὐτὸς τὸ ἀριστούργημά του ἐκεῖνο. Ἦσαν ὅλοι ὡς μία ψυχή, καὶ ἠκροῶντο ἐν ἐκστάσει, διότι οὐδέποτε μουσικὴ ὑπῆρξεν ὡραιοτέρα οὔτε ἐξετελέσθη ἀκριβέστερον.

Ὁ Βετόβεν ἔμεινε πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου αὐτοσχεδιάζων ᾄσματα εὐδαιμονίας, ᾄσματα εὐχαριστήρια πρὸς τὸν Θεόν, μουσικὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἄλλοτε ἐπὶ τῆς ζωῆς του εἶχε συνθέσει. Οὕτω δὲ παρῆλθε μέγα μέρος τῆς νυκτός. Ἀλλ' οἱ φθόγγοι ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι τοῦ Βετόβεν φθόγγοι.

Ὁ οἰκοδεσπότης τὸν ἠνάγκασε νὰ δεχθῇ τὴν κλίνην του, ἀλλὰ τὴν νύκτα ὁ Βετόβεν εἶχε πυρετόν· ἠγέρθη καὶ ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην ἀέρος· ἐξῆλθε γυμνόπους εἰς τὴν πεδιάδα. Καὶ ἡ φύσις ὁμοίως ἐξέπεμπε τότε μεγαλοπρεπῆ ἁρμονίαν· ὁ ἄνεμος ἔσειε τοὺς κλάδους καὶ οἱ κλάδοι συνεκρούοντο πρὸς ἀλλήλους, ἢ εἰσέδυεν εἰς τὰς δενδροστοιχίας ἢ περιεδινεῖτο μαινόμενος καὶ κατασυντρίβων πᾶν τὸ προστυχόν. Τοιαύτης οὔσης τῆς νυκτὸς ὁ Βετόβεν ἐπλανᾶτο πολλὴν ὥραν ἔξω, καὶ ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φιλοξενοῦσαν αὐτὸν οἰκίαν ἦτο παγωμένος. Προσεκάλεσαν ἰατρὸν ἐκ Βιέννης, ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου προσπαθείας, ὁ ἰατρὸς μετὰ δύω ἡμέρας ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Βετόβεν θὰ ἀποθάνῃ. Καὶ ὄντως ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἡ ζωὴ τὸν ἐγκατέλειπεν. Ἐνῷ ἐψυχορράγει ἐπὶ τῆς κλίνης του, εἰσῆλθεν ἄνθρωπός τις. Ἦτο δὲ ὁ Χοῦμμελ, ὁ Χοῦμμελ ὁ παλαιός, ὁ μόνος φίλος του. Εἶχε μάθει τὴν ἀσθένειαν τοῦ Βετόβεν καὶ ἤρχετο νὰ τὸν περιποιηθῇ καὶ νὰ τῷ δώσῃ χρήματα· ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ Βετόβεν δὲν ἐλάλει, καὶ μόνον βλέμμα εὐγνωμοσύνης ἠδυνήθη ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Χοῦμμελ.

Ὁ Χοῦμμελ ἔκλινεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ κέρατος, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο ὁ Βετόβεν νὰ ἀκούῃ λέξεις τινὰς δυνατὰ προφερομένας, τῷ ἐξέφρασε τὴν θλίψιν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο βλέπων αὐτὸν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει. Ὁ Βετόβεν ἐφάνη ζωογονούμενος, οἱ ὀφθαλμοί του ἔλαμψαν καὶ εἶπε·

— *Δὲν εἶναι ἀλήθεια, Χοῦμμελ, ὅτι ἤμην καὶ ἐγὼ κάτι τι;* Αὗται ἦσαν αἱ τελευταῖαί του λέξεις· καὶ οἱ ὀφθαλμοί του προσηλώθησαν· τὸ στόμα του διεστάλη ὀλίγον καὶ ἡ ζωὴ ἀπέπτη.[1]

Δ. Π. Λ.

ΠΕΡΙΒΟΗΤΟΙ ΓΑΣΤΡΟΛΑΤΡΑΙ

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ περιβόητοι ἐγένοντο ἐπὶ γαστρολατρείᾳ οἱ τρεῖς Ἀπίκιοι, πάντων δὲ περιφημότατος ὁ δεύτερος, ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου ἀκμάσας. Συνέγραψε, λέγουσι, καὶ πόνημα περὶ μαγειρικῆς, καὶ τοσούτῳ περὶ τὰ τοιαῦτα κατέστη ἐντριβής, ὥστε ἐξ αὐτοῦ «πλακούντων γένη πολλὰ *ἀπίκια* ὀνομάζεται», καθὰ λέγει ὁ Ἀθήναιος, ὡς σήμερον τὰ *σαβαρὲν* ἐνθυμίζουσι τὸν εὐφυᾶ συγγραφέα τῆς «Φυσιολογίας τῆς γεύσεως,» οὗτινος φέρουσι τὸ ὄνομα. Ὁ πλουσιώτατος ῥωμαῖος τρυφητὴς διέτριβεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Μιντούρναις τῆς Καμπανίας ἐσθίων πολυτελεῖς καρίδας, αἵτινες «γίνονται αὐτόθι ὑπέρ τε τὰς ἐν Σμύρνῃ μέγισται καὶ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀστακούς.» Ἀκούσας ὅμως ὅτι κατὰ τὴν Λιβύην ὑπάρχουσιν ἔτι μεγαλείτεραι, ἐξέπλευσε παρευθὺς «οὐδ' ἀναμείνας μίαν ἡμέραν.» Πολλὰς ὑπέστη κατὰ τὸν πλοῦν κακουχίας, ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔτι προσορμισθῇ εἰς τὸν τόπον ἡ ταχύπτερος Φήμη εἶχεν ἤδη προαναγγείλει εἰς τοὺς ἁλιεῖς τὴν ἔλευσιν τοιούτου πελάτου, διὸ καὶ «προσπλεύσαντες προσήνεγκον αὐτῷ τὰς καλλίστας καρίδας.»

— Δὲν ἔχετε μεγαλειτέρας; ἠρώτησεν ὁ Ἀπίκιος τοὺς ἁλιεῖς, παρατηρῶν αὐτὰς μετὰ βλέμματος περιφρονητικοῦ.

— Ὄχι, ἐξοχώτατε· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσι μεγαλείτεραι.

— Τότε ἐπίσω! εἶπε πρὸς τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου. Καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν χωρὶς οὐδὲ κἂν τῇ γῇ νὰ προσπελάσῃ.

Ἡμέραν δέ τινα ἐνθυμηθεὶς ὅτι πολλὰ εἶχε χρέη, χρυσὸν δὲ ὀλίγον, μετεπέμψατο παρ' αὐτῷ τὸν ταμίαν του.

— Πόσα χρήματα μᾶς μένουν; ἠρώτησεν ὁ Ἀπίκιος.

— Διακόσιαι πεντήκοντα χιλιάδες δραχμῶν, ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθη ὁ Ταμίας.

— Μόνον;

— Μόνον.

— Ἔχει καλῶς.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ Ἀπίκιος ἀπεχαιρέτιζε διὰ παντὸς τὰς καρίδας, πίνων δηλητήριον ἀντὶ φαλερνείου διότι δὲν ἠδύνατο πλέον διὰ τοῦ γλίσχρου ἐκείνου ποσοῦ νὰ θύῃ εὐπρεπῶς τῇ θεᾷ του. . .

Θέλετε δὲ γαστρομάρτυρας καὶ παρὰ νεωτέροις; Ἐνθυμήθητε τὸν οἰκονόμον (maître d'hôtel) τοῦ πρίγκιπος Κονδέ, τὸν περιβόητον Βατέλ. Ὁ πρίγκιψ εἱστία ποτὲ κατὰ τὸ 1671 ἐν τῇ ἐν Σιαντιγὺ λαμπρᾷ αὐτοῦ ἐπαύλει τὸν τρυφηλῆς μνήμης βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον τὸν ΙΕ'. Τὰ πάντα εἰσὶν ἕτοιμα, μόνον οἱ ἰχθύες καθυστεροῦσιν. Ὁ Βατὲλ περιμένει, ἀλλ' οἱ ἰχθύες δὲν ἔρχονται. Ὁ Βατὲλ ἄρχεται ἀδημονῶν, ἰχθύες δὲν φαίνονται. Ὁ Βατὲλ κλαίει καὶ ὀδύρεται, φωνάζει, κραυγάζει, οἱ ἰχθύες δὲν ἀποκρίνονται. Ὁ Βατὲλ ἀπελπίζεται, οἱ ἰχθύες δὲν ἐμφανίζονται. Ὁ Βατὲλ κόπτει τὸν λαιμόν του, καὶ οἱ ἰχθύες καταφθάνουσι.

Βασιλικὴ τράπεζα ἄνευ ἰχθύων οὐδαμοῦ ἠκούσθη· ἠδύνατο λοιπὸν ὁ τάλας οἰκονόμος νὰ ἐπιζήσῃ εἰς τοιοῦτον αἶσχος!... Αἱ τελευταῖαι λέξεις του ἦσαν «et la marée qui n'arrive pas!...»

Ἀλλ' ἂν ὁ Ἀπίκιος καὶ ὁ Βατὲλ ἐνεγράφησαν μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς γαστρός, ὁ πρὸ αὐτῶν ἀκμάσας Λούκουλλος ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ μέγας αὐτῆς ποντίφιξ. Ἀλλὰ τίς ὁ Λούκουλλος οὗτος; ἕνας ἐξακουστὸς φαγᾶς, θ' ἀποκριθῇ βεβαίως ὁ ἀναγνώστης. Καὶ ὅμως ὁ φαγᾶς οὗτος διέπρεψεν ἐπὶ στρατηγίᾳ καὶ πολιτείᾳ· ἐνίκησε κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν τὸν Μιθριδάτην, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἡττημένους λαοὺς αὐτοῦ πολιτεία ἐλέγχει ἄνδρα ἤπιον καὶ συνετόν. Ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα καὶ ἐπροστάτευε τοὺς καλλιτέχνας, συνέγραψε μάλιστα καὶ ἑλληνιστὶ τὴν τοῦ μαρσικοῦ πολέμου ἱστορίαν, ἧς μνημονεύει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, ὃν παραβάλλει πρὸς τὸν τοῦ Κίμωνος. Εἶχε λαμπρὰν παρὰ τῷ Τούσκλῳ ἔπαυλιν ἣν ἀπηθανάτισεν ὁ Κικέρων, ἐν ᾗ πίνακες, ἀγάλματα, καλλιτεχνήματα, καὶ ὅ,τι δύναται νὰ τέρψῃ καὶ εὐφράνῃ τὴν ὅρασιν, πρὸς δὲ καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην τοῖς πᾶσι προσιτήν. Παραιτηθεὶς δὲ τῶν τῆς πολιτείας κατῴκει ἐν τῇ ἐπαύλει, ἀναγινώσκων κατὰ προτίμησιν τὸν Ξενοφῶντα, ἀναστρεφόμενος τοῖς φιλοσόφοις καὶ πολυτελῶς ἑστιῶν τοὺς προσερχο-

1. Παρ. ἀστ.

μένους ξένους, ἰδίᾳ δὲ τὸν Λούκουλλον. Ἀλλὰ τίς ἐνθυμεῖται τὸν νικητὴν τοῦ Μιθριδάτου, τὸν συγγραφέα τοῦ μαρσικοῦ πολέμου ἢ τὸν ἀναγνώστην τοῦ Ξενοφῶντος; Πάντα ταῦτα ἔπεσαν εἰς λήθην καὶ μόνον τὰ πολυτελῆ δεῖπνα διέσωσαν τοῦ ἀνδρὸς τὴν μνήμην, παροιμιώδη αὐτὴν καταστήσαντα. Οὕτως ὁ περίδοξος στρατηγὸς, ὁ φίλος τοῦ Κάτωνος καὶ τοῦ Κικέρωνος, ὁ προστάτης τῶν ἐν Ῥώμῃ Ἑλλήνων, ὁ συμβιῶν μετὰ τοῦ ἐξ Ἀσκάλωνος φιλοσόφου Ἀντιόχου, ὁ περικλεὴς Ῥωμαῖος οὗτινος ὁ οἶκος ἦν «ἑστία καὶ πρυτανεῖον ἑλληνικὸν τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ῥώμην», δὲν εἶναι διὰ τοὺς πολλοὺς εἰμὴ «ἕνας φοβερὸς φαγᾶς!» Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι καὶ ὁ Λούκουλλος, δειπνῶν κατὰ μόνας ἢ μετὰ συνδαιτημόνων, ἐσεβάσθη πάντοτε ἑαυτὸν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ περὶ τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἀνέκδοτα. Ἐξένιζέ ποτε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγαθούς τινας Ἕλληνας, ἀναβάντας εἰς Ῥώμην καὶ εἰς τὴν πατρίαν λιτότητα εἰθισμένους. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἦσαν, ὡς φαίνεται, φιλότιμοι καὶ ἐπὶ τέλους ἀπέρριψαν τὴν πρόσκλησιν, αἰσχυνόμενοι νὰ γίνωνται αἴτιοι τοιαύτης καθ' ἑκάστην δαπάνης. «Μὴ στενοχωρεῖσθε, ἄνδρες Ἕλληνες, εἶπεν ὁ Λούκουλλος μειδιῶν· ἐκ τούτων γίνεταί τι καὶ δι' ὑμᾶς, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα διὰ τὸν Λούκουλλον.»

Ὁ Ἡσαῦ ἐπώλησε τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰακὼβ ἀντὶ πινακίου ἐψημένης φακῆς,— τί πεῖνα καὶ τί ἀδελφικὴ ἀγάπη!—, ὁ Λούκουλλος ὅμως ἐξετίμα τὴν γαστέρα του κάτι περισσότερον ἢ ἐκεῖνος τὰ νεροβράστα αὐτοῦ πρωτοτόκια. Ὅτε ὁ Κικέρων καὶ ὁ Πομπήιος ἐδείπνησαν παρὰ τῷ Λουκούλλῳ ἡ τοῦ δείπνου σπατάλη ἀνέβη εἰς πεντήκοντα χιλιάδας δραχμῶν· καὶ σημειώσατε ὅτι οὐδεμία εἶχε προηγηθῆ πρόσκλησις, ἀλλ' οἱ δύο φίλοι, συναντήσαντες καθ' ὁδὸν τὸν ἑστιάτορα, εἶπον αὐτῷ, ὡς καὶ ἡμεῖς λέγομεν καθ' ἑκάστην· «Μὴ κάμνεις σήμερον τὸ δεῖπνον; ἀλλὰ σὰν φασὸν, χωρὶς ἑτοιμασίας, ἀπὸ τωὐρισκούμενο.» Καὶ ὁ Λούκουλλος μετὰ πολλὰ ἔστερξεν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ γείνῃ τὸ δεῖπνον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἀλλὰ le menu τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο τεταγμένον εἰς 50,000 δραχμῶν. Ἀλλ' ὅ,τι θαυμασίως ἀπεικονίζει ὁποίαν ὑψηλὴν ἰδέαν εἶχεν ὁ Λούκουλλος περὶ τῆς εὐγενεστάτης αὐτοῦ γαστρὸς, εἶναι τὸ ἑξῆς· ἡμέραν τινὰ, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ δειπνήσῃ μόνος, ὁ οἰκονόμος αὐτοῦ μίαν μόνην τράπεζαν, καὶ μέτριον παρέθηκε δεῖπνον, δι' ὅπερ ἀγανακτήσας ὁ Λούκουλλος ἐκάλεσεν αὐτόν. Τούτου δὲ δικαιολογουμένου ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον συνδαιτημόνες, ἀρκοῦν ἐνόμισε τὸ δεῖπνον, «Τί λέγεις; εἶπεν ὁ γαστρίμαργος δεσπότης· δὲν ἠξεύρεις, καλότυχε, ὅτι σήμερον παρὰ Λουκούλλῳ δειπνεῖ ὁ Λούκουλλος;»

Ειρηναιος Λεβαδηος.

Κατ' οἶκον, ἢ ἐν δημοσίοις σχολείοις πρέπει νὰ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΩΝΤΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ;

Ἄνδρες τινὲς μεγαλόφρονες, καὶ ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἔρωτος αὐτῶν φλεγόμενοι, πολλάκις ἐνόμισαν, ὅτι ἡ νεολαία δύναται νὰ μανθάνῃ πλείονα πράγματα καὶ ν' ἀποφεύγῃ ἐλαττώματα πλεῖστα, μὴ φοιτῶσα εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα. Οὕτω λοιπὸν πολλοὶ γονεῖς, ἐξ ἄκρας πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν στοργῆς ὁρμώμενοι, ἐξεπαίδευσαν ταῦτα κατ' οἶκον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι οἱ οὕτως ἐκπαιδευθέντες ἔμαθον πλεῖστα πράγματα, ἀντὶ δύο δέκα, ὅτι δὲ διεφύλαξαν τά τε ἤθη καὶ τὴν ὑγείαν κατὰ τὰ πρῶτα εἴκοσιν ἔτη τῆς ἡλικίας· ἀλλὰ καὶ ποσάκις δὲν ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ ἄνθη ἐκεῖνα, ἅτινα ὑπέσχοντο τοὺς γλυκυτάτους τῶν καρπῶν, ἐφθάρησαν ἐν οἰκτρᾷ ἀκαρπίᾳ; Ὅσα μανθάνει ὁ παῖς κατὰ τὴν ψυχρὰν καὶ ἄψυχον μέθοδον τῆς κατ' οἶκον ἐκπαιδεύσεως, μὴ ἐξεγειρόμενος δι' ἀμίλλης, μὴ φοβούμενος ποινὴν, δὲν ἐντυποῦνται διαρκῶς ἐπὶ τοῦ νοὸς αὐτοῦ. Ἡ δὲ στενοχωρία, ἣν ὑπέστη κατὰ τὰ εἴκοσιν ἐκεῖνα ἔτη ἐν τῇ πατρικῇ ἑστίᾳ, ἐξεγείρει αὐτὸν πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ ὠθεῖ εἰς ἄτοπα, ἅτινα μόνον τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ συγχωροῦνται. Ἡ ἐποχὴ ἄρα, καθ' ἣν πρέπει ν' ἀναπτυχθῶσι τὰ προτερήματα καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀνδρὸς, καταδαπανᾶται ἔν τε τῇ ἀργίᾳ καὶ τῇ ἀσωτείᾳ· καὶ ἔτι πλέον, συνήθειαί τινες, ἀποκτηθεῖσαι ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὅπου ὁ νεαρὸς ἐκεῖνος πατρίκιος δὲν εἶχεν ἀντίπαλον οὔτ' ἀνταγωνιστὴν, καθιστῶσιν αὐτὸν ἀνίκανον νὰ ὑποστῇ τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ συγκρούσεις, καὶ διασώζονται ἐν αὐτῷ πάντοτε ἐλαττώματα τοῦ χαρακτῆρος, ἅτινα ἡ πρὸς ἄλλους ἀντιπαράστασις καὶ ἡ μετὰ τῆς κοινωνίας συγχρώτισις, ἐνωρὶς ἀρξάμεναι, ἤθελον ἐκριζώσει ἀπ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτο λοιπὸν εἶναι συνήθως τὸ ἀποτέλεσμα ἀνατροφῆς, σκοπούσης μὲν νὰ ἀναδείξῃ θαυμαστόν τινα ἄνδρα ἄνευ ἐλαττώματος, ἐλπιζούσης δὲ, ὅτι θέλει παράσχει τῷ δυστυχεῖ τούτῳ ἀνδρὶ τὰ πρωτεῖα ἀπέναντι τῆς ὀνειδιζομένης γενεᾶς τῶν συγχρόνων.

Τὸ σφαλερὸν δὲ τοῦ συστήματος τούτου φαίνεται πηγάζον ἐκ τοῦ ὅτι δὲν λαμβάνεται ἀρκούντως ὑπ' ὄψιν, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι οὐ μόνον ἡ τοῦ νοὸς ἀνάπτυξις, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ χαρακτῆρος διάπλασις. Διότι ὀλίγον ὠφελεῖται ὁ παῖς, γινώσκων ἀτελῆ τινα περὶ ὀρυκτολογίας, ἢ ἀπαγγέλλων προχάδην τοὺς τεχνικοὺς ὅρους τῆς βοτανικῆς, ὁμιλῶν περὶ ἀργίλου καὶ πολυανδρίων φυτῶν, ὅταν αἴφνης ὁ τοιοῦτος παῖς κλαίῃ, ἂν ζημιωθῇ ἐν τῇ παιδιᾷ τῶν σφαιριδίων· ὥστε τὸ δημόσιον σχολεῖον διαπλάττει τὸν χαρακτῆρα. Ἐρχόμενος λοιπὸν ἐκεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας, ἐν ᾗ διαφθείρεται, ὅπου ἡ προπαίτεια θεωρεῖται εὐφυΐα καὶ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη εὐστάθεια, ὁ παῖς ἐν τῷ σχολείῳ ἐκτιμᾶται κατὰ τὴν ἀτομικὴν καὶ ἀληθῆ αὐτοῦ ἀξίαν. Ὅθεν, ἂν μὲν ᾖναι δύστροπος, μένει ἀπομεμονωμένος, ἂν δὲ ὀργίλος, ῥαπίζεται. Καὶ ἵνα συλλήβδην εἴπωμεν, ἐν τῷ σχολείῳ προαλείφεται ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀγῶνας, ἐπὶ τὰ δυσχερῆ ἔργα τοῦ δικαστικοῦ ἀνδρὸς, τοὺς κινδύνους τοῦ στρατιώτου. Πάντα δὲ ταῦτα εἰσὶ πολλῷ σπουδαιότερα ἁπλῆς γνώσεων ἀποκτήσεως. Διότι πολλοὶ μὲν ἀναπτύσσουσι τὰς γνώσεις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, ὀλίγοι ὅμως μετὰ τὸ εἰκοστὸν μεταβάλλουσι χαρακτῆρα.

John Russell.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Εἷς Τοῦρκος πολιτικὸς, εἷς Ἀρμένιος καὶ εἷς Εὐρωπαῖος διπλωμάτης συνδιελέγοντο ἡμέραν τινὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ.

— Μάτην κοπιᾶτε, εἶπε πρῶτος ὁ Εὐρωπαῖος, προσπαθοῦντες νὰ ἐμφυτεύσητε ἐν Τουρκίᾳ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτὸ φυτὸν τὸ καλούμενον *Σύνταγμα*, ὅπερ ἵνα ἐπιτύχῃ καὶ ῥιζωθῇ ἔχει ἀνάγκην ἄλλης ἀτμοσφαίρας. Φρονεῖτε σπουδαίως ὅτι τὸ σύνταγμα θὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν πολιτικὴν κρίσιν καὶ ἰδίως ὅτι θὰ ᾖναι ἡ πανάκεια ὅλων τῶν κακῶν ὑφ' ὧν πάσχει ὁ τόπος;

— Βεβαίως, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀρμένιος, τὸ σύνταγμα δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ καταστραφῇ· εἶναι ἀπὸ τοῦδε ἄφθαρτον. Οὐδὲ εἷς ὑπάρχει νοήμων Τοῦρκος μὴ ἀναγνωρίζων ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητον μάλιστα, εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐτοκρατορίας. Παρατηρήσατε, ἄλλως τε, ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅτι εὐκολώτερον εἶναι νὰ μὴ δοθῶσι παντάπασιν ἐλευθερίαι εἰς λαόν τινα ἢ νὰ τὸν ἀφαιρεθῶσιν, ἀφοῦ ἀπήλαυσεν αὐτῶν ἔστω καὶ διὰ μίαν μόνην στιγμήν.

— Θὰ εἴχετε δίκαιον, ὑπέλαβεν ὁ Εὐρωπαῖος, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἄξιοι τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἀλλ' ὑποστηρίζω καὶ ἀποδεικνύω ὅτι δὲν εἶναι. Ὅπως ἀπολαμβάνῃ λαός τις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν δὲν ἀρκεῖ νὰ τὰς ἔχῃ, πρέπει νὰ τὰς ἐκτιμᾷ· οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶναι ὅλως ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο, ἕνεκα τῶν ἠθῶν των καὶ τοῦ χαρακτῆρός των. Ἁπλῆ τις παραβολὴ θὰ σᾶς πείσῃ καλλίτερα περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης ἢ τὰ ἰσχυρότερα ἐπιχειρήματα. Εἷς ἐκ τῶν φίλων μου, Πρόξενος ἐν Ἀδένῃ, μοὶ διηγεῖτο ὅτι μίαν τῶν ἡμερῶν προσεκάλεσεν εἰς τὸν οἶκόν του Ἄραβά τινα Σέχην, εἰς ὃν προσέφερε ψυχρὸν πόντσιον. Ὁ Ἄραψ τοσοῦτον εὐχαριστήθη ἐκ τῆς γεύσεως τοῦ ποντσίου ὥστε ἠρώτησε τὸν Πρόξενον ἐὰν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τοιοῦτον ἐν τῇ ἀγορᾷ. «Ὄχι, τῷ εἶπεν ὁ Πρόξενος, διότι τὸ παρασκευάζω μόνος μου»· καὶ τῷ ἐξήγησε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς. Ὁ Σέχης ἐπανελθὼν εἰς τὸν οἶκόν του, προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους τῶν φίλων του.—Ἐλᾶτε, τοῖς εἶπε, νὰ σᾶς προσφέρω ἓν ἐξαίσιον ποτὸν, τὴν παρασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθην παρ' ἑνὸς σοφοῦ Εὐρωπαίου· καλέσας δὲ τὸν ὑπηρέτην του τῷ ἐπανέλαβε λέξιν πρὸς λέξιν τὰς ὁδηγίας τοῦ Προξένου.

— Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν νερὸν ἀπεσταλαγμένον, ἀφέντη, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης.—Δὲν πειράζει, πάρε νερὸν τοῦ πηγαδιοῦ.— Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ζάχαρι.—Πάρε μέλι.—Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν κανέλλαν.—Πάρε πιπέρι.—Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν οὔτε λεμόνι οὔτε κονιάκ.—Πάρε ξύδι καὶ ῥακί.

Οἱ προσκεκλημένοι τοῦ Σέχη, ἐξηκολούθησεν ὁ Εὐρωπαῖος διπλωμάτης, ἅμα γευσάμενοι τοῦ οὕτω παρασκευασθέντος ποντσίου εὗρον ὅτι ἦν ἀηδέστατον ἰατρικὸν, καὶ εἶχον δίκαιον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει νῦν καὶ περὶ τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος. Σᾶς λείπουν τόσα καὶ τόσα πράγματα ὥστε τίποτε ἄξιον λόγου δὲν θὰ κατορθώσητε ἢ τοὐλάχιστον τίποτε ἀνάλογον πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ συντάγματα.

Ὅ τε Τοῦρκος καὶ ὁ Ἀρμένιος ἐσιώπησαν.

Λ. Μ.

ΕΙΣ ΕΜΑΥΤΟΝ

Λησμονῶν σεαυτὸν καὶ πᾶν θεῖον, εἰς τὰ πέριξ τὸ βλέμμα περιστρέφεις καὶ εἰς πᾶν τὴν ὕλην εὐχαριστοῦν προστρέχεις ἀνενδοιάστως. Ἀλλ' αἴφνης φοβερὰ νέφη ὑπὲρ τὴν κεφαλήν σου ἐγείρονται, θύελλα τὰ πλαστὰ χαρᾶς ἀντικείμενα ἀνατρέπει καὶ τὴν ἐψιμυθιωμένην ὕλην ἀποψιλοῦσα, ὑπὸ τὴν οἰκτρὰν αὐτῆς μορφὴν σοὶ παρουσιάζει. Βλέπεις τότε τὴν ἀλήθειαν, βλέπεις πόσον μακρὰν αὐτῆς ἐπορεύεσο, καὶ μετὰ τρέμοντος χείλους καὶ παλλούσης καρδίας παρ' αὐτῆς σωτηρίαν ζητῶν, πρὸς αὐτὴν τὸ βῆμα διευθύνεις. Πλὴν ὀλίγη παρέρχεται ὥρα, κοπάζει ἡ θύελλα καὶ ὁ αὐτὸς ψευδὴς πέπλος ἀναπετανύμενος, καλύπτει αὖθις τὰ πάντα. Ἀλλάσσεις τότε τὸ βῆμα, ἀφίνεις σεαυτὸν νὰ ἀπατηθῇ καὶ νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀλήθειαν.... Ὦ! πόσων δακρύων ἄξιος εἶσαι! διὰ τί τοσοῦτον τυφλώττεις; Τί θέλεις λοιπόν; Κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ βίου σου τρικυμίαι νὰ σὲ περικυκλῶσιν, ἵνα ἔχῃς τὸ βλέμμα ἐνδελεχῶς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐστραμμένον; Ἀλλὰ διὰ τί τότε ἀδημονεῖς, ὁπόταν αὗται ἐπέρχωνται; Σίγα, διότι Ἐκεῖνος, ὅστις διὰ τοῦ νεύματος τὸ ἄπειρον ὑποτάσσει, εἶναι μὲν εὔσπλαγχνος, ἀλλ' εἶναι καὶ δίκαιος.

***

Ὁπόταν ἡ ψυχή σου κυριεύηται ὑπὸ τοῦ πάθους, καὶ φοβῆσαι μὴ εἰς βάραθρον ἐξολισθήσῃς, ζήτησον ἐν τῇ διανοίᾳ σου ἀντικείμενον

εὐγενεστέρου αἰσθήματος καὶ δυναμένου νὰ ἀντιτροπήσῃ τὴν πρὸς τὴν κακίαν φορὰν σου, παρουσίασον σεαυτῷ καὶ ἄφησον τὴν διάνοιάν σου ὑπ' αὐτοῦ νὰ καταληφθῇ. Ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ ἀπαλλάττησαι τῶν κακιῶν, ἐὰν αἰσθάνησαι τὴν ἐκ τούτου εὐτυχίαν, σύλλεγε ἐν τῇ ῥοῇ τοῦ βίου σου τὰς εὐγενεῖς ἐντυπώσεις ὅσαι σοὶ προβάλλονται, διατήρει ἐκείνας, αἵτινες εἶδες ὅτι βαθύτερον συνεκίνησαν τὴν ψυχήν σου, καὶ ὁπόταν σοὶ ἔλθῃ δεινή τις στιγμή, ἀντίταξον πρὸς τὸ ὀλέθριον αἴσθημα τὴν ἐκ τούτων ἀρμόζουσαν καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θέλεις ἐξέλθει νικητὴς ἐκ τῆς πάλης.

***

Ὁπόταν ἄλλοι διὰ λόγων ἢ πράξεων βαρείας σοὶ ἐπιφέρωσι πληγάς, καιρὸς εἶναι νὰ σκεφθῇς ὁπόσης λύπης παραίτιος καθίστασαι, ὁμοίως καὶ σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους πολλάκις φερόμενος. Λυποῦ τοὺς ἄλλους, ὡς σὲ, καὶ ἕκαστον βέλος κατ' αὐτῶν ῥιπτόμενον θεώρει ὅτι φέρεται κατὰ τοῦ στήθους σου. Αἰσθανόμενος οὕτω τὰς πικρίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δυστυχιῶν, μηδέποτε ἄνευ σκοποῦ ὠφελείας λύπει τοὺς ἄλλους. Οὕτως, ἐὰν δὲν ἐλπίζῃς νὰ τύχῃς παρ' ἄλλων τοῦ ἴσου, τοὐλάχιστον θέλεις ἔχει γλυκεῖαν παρηγορίαν, ὅτι τῶν δεινῶν σου δὲν εἶσαι σὺ ἡ αἰτία καὶ θέλει ἀνατείλει ἡμέρα, καθ' ἣν ἀπολκύσεις ἀνταμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς σου.

***

Διὰ τί ἀδημονεῖς μὴ κατορθῶν ὅ,τι ἡ διαγωγή σου καθιστᾷ ἀδύνατον; Παῦσον νὰ ἐλπίζῃς ὅτι δύνασαι νὰ ᾖς ἔρμαιον ταπεινῶν αἰσθημάτων καὶ συγχρόνως νὰ εὑρίσκῃς πρόθυμον τὸ μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων ἐκείνων, ἅτινα ἠδύναντο νὰ σὲ καταστήσωσιν εὐτυχῆ. Παραδίδων σεαυτὸν εἰς τὰς ἀγενεῖς διαθέσεις σου, οὐδὲν ἄλλο κατορθοῖς εἰμὴ ἐριννὺς αἰωνία σύντροφός σου νὰ γείνῃ, ἥτις νὰ σὲ κατατυραννῇ, αἰωνίως ζῶσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὴν ἀπεχθῆ εἰκόνα τοῦ παρελθόντος σου παρουσιάζουσα. Πρόσεχε καὶ φοβοῦ πολὺ, διότι εἰς ἀχανὲς μέχρι τοῦδε ἐπλανήθης πέλαγος· λίαν μακρὰν εἶναι ἡ ξηρὰ, τὸ κῦμα ὀργίλον μυκᾶται καὶ εἶναι φόβος μὴ καὶ εὐθυποῶν ἐν τῷ μέλλοντι, μηδέποτε πλέον δυνηθῇς νὰ φθάσῃς εἰς λιμένα.

***

Ἐὰν θέλῃς νὰ ζήσῃς εὐτυχὴς, προσπάθησον νὰ θέσῃς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου σου ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς ὑλικότητος, ἣν δὲν φοβεῖσαι νὰ ἀνατρέψωσι τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Ἀτένισον πρὸς τὸν γενικὸν τῶν πάντων σκοπὸν, καὶ διὰ τῶν ἀσθενῶν σου δυνάμεων ἐργαζόμενος, προσπάθει νὰ τείνῃς πρὸς αὐτόν. Οὔτε τὰς μομφὰς, οὔτε τὰς ἀδικίας τότε τῶν ἄλλων θέλεις φοβηθῆ, διότι αὗται οὐδόλως κωλύουσι τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁδόν. Μηδέποτε δειλιάσῃς· διότι δύναμις ἀνθρωπίνης ἀνωτέρα μακρόθεν σὲ χειραγωγεῖ καὶ σὲ διαφυλάττει. Καὶ σὲ καὶ πάντα τὰ σεαυτοῦ ἀφιέρωσον εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ μὴ διστάσῃς λαμπὰς δι' αὐτὴν νὰ καῇς, ὅταν ὁ λόγος σὲ διατάξῃ.

Ἐλινος.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ὑπάρχουσιν ἐνίοτε κρίσιμοι χρόνου στιγμαὶ καθ' ἃς καὶ μιᾶς μόνης ὥρας ἡ παραμέλησις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀπώλειαν ὁλοκλήρου ἑκατονταετηρίδος.

*** Μία φοῦχτα καλῶν πράξεων ἔχει πλειοτέραν ἀξίαν ἑνὸς κοιλοῦ ἐπιστήμης.

ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΙΣ

Μαλλιὰ κουβάρια 'πιάσθηκαν οἱ δύο κριτικοί μας.
Ὁ ἕνας λέγει: «Ποιητὴν διὰ νὰ 'ὀγάλῃ ἡ γῆ μας
νὰ γείνῃ πρὶν ποιητικὴ κ' ἡ ἀτμοσφαῖρα πρέπει»·
κ' εἰς τὸν 'δικόν μας οὐρανὸν ὅ,τι ζητεῖ δὲν βλέπει.
«Ὁ ποιητὴς δὲν γίνεται, γεννᾶτ'», ὁ ἄλλος λέγει,
ἀλλ' ὅμως τῆς γεννήσεως τὰ ὅρια ἐκλέγει·
τὴν Ποίησιν ἀπ' τὴν ὁδὸν Σταδίου ἐξορίζει,
κ' εἰς λόγγους μόνον κ' εἰς βουνὰ μᾶς τὴν περιορίζει.
Λέγει ὁ ἕνας: «Φράγκικο ἐφόρεσε καπέλο,
καὶ Ποίησιν μὲ φράγκικο καπέλο δὲν τὴν θέλω.»
Ὁ ἄλλος λέγ': «Ἡ Ποίησις δὲν θέλει ξένα χνῶτα,
τὴν φουστανέλαν ἂς φορῇ κ' ἂς τρώγῃ τὴν μπομπότα!»

Ὦ φίλοι, ἀγαπήσετε καὶ συμφιλιωθῆτε,
ἀφοῦ 'ς τὸ κάτω τῆς γραφῆς κ' οἱ δύο συμφωνεῖτε.
Διότι, μὴ πρὸς βάρος σας καὶ μὲ συμπάθειό σας,
δίκαιον ἔχετε κ' οἱ δυὸ καὶ ἄδικον κ' οἱ δυό σας.
Ναὶ, δὲν τοὺς κάμνουν βέβαια τοὺς σπόρους οἱ τεχνῖται.
Ναὶ, ἂν τὸν θέλῃς γόνιμον τὸν σπόρον, ἀπαιτεῖται
νὰ εὕρῃ δύναμιν 'ς τὴν γῆν, δροσιὰν 'ς τὴν ἀτμοσφαῖρα.
Ἤγει καλά. Πλὴν δεῖξετε 'ς τὸν κόσμον πέρα πέρα
ποῦ εἶναι γῆ τόσον πτωχὴ, δροσιὰ τόσον ὀλίγη,
ὥστε χορτάρι δὲν βαστᾷ ἢ ἄνθος δὲν ἀνοίγει;
Εἰς ἕνα μέρος πλάτανος, θροῦμπι ἀλλοῦ φυτρόνει,
ἀλλοῦ ἡ τριανταφυλλιὰ κι' ἀλλοῦ ἡ ἀνεμώνη·
τὴν γῆν ὁ Πλάστης ποῦ πτωχὰ ποῦ πλούσια στολίζει,
ἀλλ' ἢ πτωχὰ ἢ πλούσια παντοῦ τὴν πρασινίζει.

Λοιπὸν μὴν ἀπελπίζετε καὶ μὴ μοιρολογᾶτε.
Πάντα ἡ ποίησις θὰ ζῇ, καὶ Χάρον δὲν φοβᾶται·
ἐνόσῳ τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ γυρνοῦν φωτιὰ γεμάτα,
κ' ἡ φύσις ἔχει ἄνοιξιν κ' ἡ ἀνθρωπότης νειάτα.
Ὄχι, ὦ φίλοι κριτικοί, μὴν εἶσθ' ἀπελπισμένοι·
ὁ σπόρος τῆς ποιήσεως 'ς τὴν γῆνμας πάντα μένει,
πλὴν θέλει κόπον καὶ καρδιὰν κ' ὑπομονὴν, ν' αὐξήσῃ,
νὰ γείν' ὁ θάμνος πλάτανος, τὸ θροῦμπι κυπαρίσσι!
Τὴν φλόγα τώρα σβύσετε ποῦ τόσον σᾶς ἀνάπτει.
Δὲν ὠφελεῖ τὴν ποίησιν ὁ θρῆνός σας· τὴν βλάπτει.
Ἀντὶ νὰ κλαῖτε, λέγετε κι' ὁ ἕνας σας κι' ὁ ἄλλος
τὰ λόγια ποῦπεν ὁ Brizeux ὁ ποιητὴς ὁ Γάλλος:
«Τὸ ἄνθος τῆς ποιήσεως ὅπου κι' ἂν πᾷς ἀνθίζει,
πλὴν τὸ πατεῖ κανεὶς συχνὰ καὶ δὲν τ' ἀναγνωρίζει.»

Ἰούνιος, 1877. Δ. Β.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἔκθεσις τυπογραφικῶν ἔργων ἐν Λονδίνῳ.

Μηνὶ ἰουνίῳ 1877 συμπληροῦται τετρακοσιετηρὶς ἀπὸ τῆς εἰς Λονδῖνον εἰσαγωγῆς τῆς τυπογραφίας. Κατὰ πρόσκλησιν τοῦ δημάρχου συνῆλθον πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν αἴθουσαν τοῦ Mansion House πλεῖστοι λόρδοι, κόμητες, βουλευταὶ, καθηγηταὶ, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ξένοι, λόγιοι καὶ διπλωμάται, μετὰ πολλὰς δὲ καὶ ἐνθουσιώδεις ἀγορεύσεις ἀπεφάσισαν νὰ διενεργήσωσιν ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ ἔκθεσιν, ἐπιδεικνύουσαν τὰς ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν προόδους τῆς τυπογραφίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1477 ἕως τῆς σήμερον. Ἰδίως δὲ ὁ περιφανὴς μυθιστοριογράφος Τρολλὸπ παρετήρησεν ὅτι ἡ τῆς τυπογραφίας εἰς Ἀγγλίαν εἰσαγωγὴ, ἐάν τε ὡς ὑποκείμενον ἐξετασθῇ, ἐάν τε ὡς σύμβολον τῆς σπουδαιοτάτης τῶν ἐποχῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἡμερώσεως, εἶναι πανήγυρις ἐθνικὴ, ἧς δέον νὰ συμμετάσχωσι καὶ οἱ ἄλλοι πεπολιτισμένοι λαοί. «Εἰς τὴν τυ»πογραφίαν, εἶπεν, ὀφείλει ἡ Μεγάλη Βρετανία »τὴν διάδοσιν τῆς φιλολογίας της, τὴν ἀσφά»λειαν τῆς ἐλευθερίας της καὶ τὴν ἐπέκτασιν »τοῦ ἐμπορίου της, δι' ὧν ἀπεδείχθη μεγάλη »εὐεργέτις ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος». Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας κόμης Μύνστερ εἶπεν, ὅτι, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς χώρας, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἐφευρέθη ἡ τυπογραφία, θὰ κοινωνήσῃ ἄσμενος τῆς ἐθνικῆς πανηγύρεως, ἥτις ἔτι μᾶλλον θὰ συσφίγξῃ τοὺς πολυειδεῖς δεσμοὺς δύο μεγάλων αἵματι καὶ πνεύματι συγγενῶν λαῶν. Μετὰ πολλῆς ἀγαλλιάσεως ἔμαθε παρὰ τοῦ λόρδου δημάρχου ἡ ὁμήγυρις ὅτι ἡ ἄνασσα Βικτωρία θὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν ἔκθεσιν ὅσα ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ ἀπόκεινται βιβλία τοῦ Κάξτωνος. Ὁ ἐκ Λονδίνου μεγαλέμπορος Κάξτων εἶχε σταλῆ παρὰ τοῦ Ἐδουάρδου Δ' τῷ 1464 εἰς Ὁλλανδίαν πρὸς συνομολόγησιν συνθήκης ἐμπορικῆς, ἐνταῦθα δὲ ἠσχολήθη ἔπειτα εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ μετέφρασεν ἀγγλιστὶ διαφόρους αὐτῆς συγγραφεῖς. Ἐν Βρύγγες ἐξέμαθε τὴν τυπογραφίαν, καὶ ἐτύπωσεν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου τοῦ Κεσσόλη περὶ τοῦ περσικοῦ παιγνιδίου *σάγ*. Ἐν ἀντίτυπον ἧς ἐδημοσίευσε δευτέρας βίβλου *Συλλογῆς ἱστορικῶν* ἐπωλήθη ἀντὶ 1000 λιρῶν κατὰ τὸ 1812, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ μονομανίας τοῦ ἀγοράζειν τὰ βιβλία αὐτοῦ. Τελευταῖον διελύθη ἡ ὁμήγυρις, ἀφ' οὗ ἀπεφάσισε νὰ συλλεχθῇ δι' ἄδροῦ ἐράνου *καξτώνειον κεφάλαιον* πρὸς ἐπικουρίαν γεγηρακότων στοιχειοθετῶν ἢ τῶν χηρευουσῶν οἰκογενειῶν των.

Ὑποδήματα ἐξ ἀνθρωπίνου δέρματος.

Ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ εἶνε θετική, ἀγαπᾷ δηλαδὴ τὰ πράγματα. Τινὲς ἐρωτῶσιν ἂν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ὅτε τὰ πάντα χρησιμεύουσι, δὲν εἶνε προτιμώτερον νὰ πορίζωνται ὠφέλειάν τινα ἐκ τῶν νεκρῶν ἀντὶ νὰ τοὺς θάπτωσι! Τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνθρώπου ἔχουσι τὴν ἀξίαν των ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ἀλλὰ τὸ δέρμα; Δύο ἀξιότιμοι ὑποδηματοποιοὶ τῆς Νέας Ὑόρκης ἐσκέφθησαν ὅτι ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος δύνανται νὰ κατασκευασθῶσιν ἁπαλώταται *μποτίναι* διὰ τοὺς τρυφεροὺς πόδας τῶν κυριῶν! Κατεσκεύασαν δὲ καὶ ἐξέθηκαν δύο ζεύγη ἐκ τοιούτου δέρματος! Ὡραία ἀνακάλυψις!

Δεῖγμα τουρκικῆς ὑπεροψίας.

Τὸ ἑπόμενον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀποσπῶ ἐκ τινος ἐφημερίδος, εἶνε κήρυξις πολέμου τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Δ', συγχρόνου Λεοπόλδου τοῦ Α' τῆς Αὐστρίας, Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας, Πέτρου τοῦ Μεγάλου τῆς Ῥωσσίας καὶ ἄλλων ἡγεμόνων, πρὸς τὸν Λεοπόλδον Α', αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Τὸ πρωτότυπον τοῦ ὑπεροπτικοῦ τούτου ἐγγράφου εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Βιέννης.

«Ἐγὼ Μωάμεθ, θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μέγας καὶ ἰσχυρότατος αὐτοκράτωρ τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Ἰουδαίας, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῆς οἰκουμένης, μέγας βασιλεὺς πάσης Ἀραβίας καὶ Μαυριτανίας, ἐκ γενετῆς τροπαιοῦχος, βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ, κληρονόμος καὶ κάτοχος τοῦ Τάφου τοῦ Χριστοῦ, ἀναγγέλλω διὰ τῆς παρούσης μου πρὸς σὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, καὶ πρὸς σὲ, ᾧ βασιλεῦ τῆς Πολωνίας, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ὑποκειμένους εἰς ὑμᾶς, ὡς καὶ πρὸς τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης, τοὺς καρδιναλίους, τοὺς ἐπιτρόπους καὶ πάντας τοὺς παρεδρεύοντας παρ' αὐτοῖς, ὅτι μετὰ δέκα καὶ τριῶν βασιλέων, μεθ' ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ τριακοσίων χιλιάδων πεζῶν καὶ ἱππέων, προτιθέμεθα νὰ πληρώσωμεν διὰ τοῦ πολέμου τὰς χώρας σας ἀπὸ ἀφάτου φρίκης, καὶ νὰ πλημμυρήσωμεν αὐτὰς διὰ τῆς τουρκικῆς δυνάμεως, ὁποίαν οὔτω πολεμικὴν, οὔτε σὺ, οὔτε οἱ ἐδικοί σου εἶδον ποτέ· πρὸ πάντων θέλομεν ἐπισκεφθῆ σὲ, καὶ τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ σου τῇ Βιέννῃ, καὶ θέλομεν διώξει σὲ ὡς βασιλέα τῆς Πολωνίας καὶ τοὺς συμμάχους σου· ἔνοπλοι καὶ πολεμοῦντες, τὰ πάντα θέλομεν παραδώσει εἰς τὸ πῦρ καὶ εἰς τὴν σφαγὴν, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες ἐντελῶς τὰς χώρας σας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν· θέλομεν θανατώσει καὶ φονεύσει σὲ καὶ τοὺς ἐδικούς σου, διὰ τρομερωτάτων θανατώσεων. Θέλομεν νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ σὲ, ὅ,τις ἔχεις τὴν ἔδραν σου εἰς μικρὰν γῆν, τὴν αὐτοκρατορίαν σου· διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος θέλομεν νὰ νικήσωμεν καὶ καταρρίψωμεν σὲ καὶ τὴν ῥωμαϊκὴν καθέδραν μὲ τὴν τριαρχίαν της, νὰ καταπατήσωμεν καὶ νὰ καταβαρύσωμεν τὸ σκῆπτρον αὐτῆς. Τοῦτο ἠθελήσαμεν νὰ γνωστοποιήσωμεν εἰς ὑμᾶς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, καὶ πρὸς σὲ τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας, καὶ πρὸς πάντας τοὺς συμμάχους καὶ συμπαρέδρους. Μετ' ὀλίγον καὶ ὅσον ἔνεστι τάχιστα, αἱ πράξεις θέλουσιν ἀκολουθήσει τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἀποδείξει πρὸς ὑμᾶς πάντα ταῦτα· λάβε λοιπὸν ταῦτα εἰς γνῶσιν καὶ ῥύθμιζε τὴν διαγωγήν σου.

»Ἐξεδόθη ἐν τῇ ἰσχυρᾷ πρωτευούσῃ ἡμῶν Ἰσμαὴλ (δηλ. Κωνσταντινούπολιν), ἥτις κατεκτήθη παρὰ τῶν προγόνων ἡμῶν ἐκ τῶν Χριστιανῶν, τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἐσφάγησαν καὶ κατεκόπησαν εἰς τμήματα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Τὴν πόλιν ταύτην θέλομεν νὰ κρατήσωμεν διὰ πάσης ὑσίας ἡμῶν. Ὑπεγράφη τὸ παρὸν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς γεννήσεως ἡμῶν καὶ τῷ ἑβδόμῳ τῆς κραταιᾶς ἡμῶν βασιλείας.

ΜΩΑΜΕΘ.»

Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὸ αὐτὸ βάρος πάντοτε· κατὰ τὸ θέρος ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος βαρύνει τρεῖς λίτρας ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ζώων ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸν μέγιστον σχετικῶς ἐγκέφαλον, συνήθως τέσσαρας λίτρας ἐπὶ ἑκατὸν λιτρῶν βάρους τοῦ σώματος, ἐν ᾧ ὁ βοῦς π.χ. ἐπὶ χιλίων λιτρῶν βάρους μόλις ἔχει

μίαν λίτραν ἐγκεφάλου. Ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 249 ὀστᾶ, ὧν 60 ἐν τῇ κεφαλῇ, 67 ἐν τῷ κορμῷ, 60 ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς βραχίοσι, καὶ 60 ἐν τοῖς ποσίν.—Ἡ καρδία πάλλεται 4000κις ἀνὰ πᾶσαν ὥραν. Ἅπαν τὸ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι αἷμα, 15 περίπου μέχρις 25 λιτρῶν βάρους, διέρχεται ἐν μιᾷ ὥρᾳ δεκακοκτάκις διὰ τῆς καρδίας, καὶ διατρέχει ἐντὸς λεπτοῦ τοὐλάχιστον 125 πόδας. Ὁ σφυγμὸς ὑγιοῦς ἀνθρώπου δὲν ἔχει ὀλιγωτέρους τῶν 80 παλμῶν κατὰ λεπτὸν, οὐδὲ πλειοτέρους τῶν 90, συνήθως δὲ 84. Ὁ σφυγμὸς ὅμως τῶν λίαν προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν κατέρχεται εἰς 60 μόνον παλμοὺς κατὰ λεπτόν.

Διδασκαλεῖον μαγειρικῆς.

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον, ὡς ἀναφέρει ἡ παρισινὴ ἐφημερὶς Petit Journal, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν,» αὐξάνει καὶ κραταιοῦται ἐν Λονδίνῳ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιλίσσης καὶ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἀγγλίας ἀνδρῶν, ἐκπαιδευτικὸν κατάστημα ἀποφέρον ἐξαιρέτους καρπούς. «Ὁ ἰδιοτρόπως πρακτικὸς οὗτος τίτλος, λέγει ἡ ἐφημερὶς αὕτη, καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο τῶν σπουδῶν, ἐν Γαλλίᾳ ἤθελεν ἀναμφιβόλως γίνει τὸ θέμα πλήθους εὐφυολογιῶν· οἱ Ἄγγλοι ὅμως, θετικώτεροι ἡμῶν, δὲν φοβοῦνται νὰ δώσωσιν εἰς τὸ πρᾶγμα τὸ πρόσῆκον αὐτῷ ὄνομα, καὶ τὴν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ θέσιν εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν κορασίων. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ κόρη θεωρεῖται ἐκπαιδευθεῖσα ὅταν γνωρίζῃ νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ γράφῃ ὁπωσοῦν ὀρθῶς, νὰ κεντᾷ καὶ πρὸ πάντων νὰ ψάλλῃ καὶ νὰ κυμβαλίζῃ, ὁ δὲ πατὴρ εὐφραίνεται ἐπὶ τῷ θαυμασίῳ τούτῳ ἀποτελέσματι τῆς διευθύνσεώς του. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως συμβαίνει τὸ ἐναντίον· σκέπτονται νὰ προετοιμάσωσι τὴν νέαν κόρην διὰ νὰ καταστῇ ἀργότερον καλὴ μήτηρ οἰκοδέσποινα, γινώσκουσα νὰ ἐπιδιορθοῖ τὰ ἀσπρόρουχα καὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων της, νὰ παρασκευάζῃ ἢ νὰ ἐπιστατῇ τοὐλάχιστον εἰς τὴν παρασκευὴν ἐδεσμάτων ὑγιεινῶν καὶ εὐγεύστων μετὰ καθαριότητος καὶ οἰκονομίας· διὰ τοῦτο ὅμως δέον νὰ γνωρίζῃ τὴν μαγειρικὴν καὶ νὰ μὴ φοβῆται νὰ ῥυπάνῃ τὰς χεῖράς της διὰ νὰ μὴ χάσωσιν ἐλάχιστον μέρος τῆς λευκότητός των. Κατ' ἀκολουθίαν αἱ διδασκάλισσαι τῆς μαγειρικῆς εἶνε ἐπίσης χρήσιμοι,, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ διδασκάλισσαι, καὶ τὸ ζήτημα τῆς χύτρας εὐλόγως ἦχθη ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὴν περιωπὴν κοινωνικοῦ ζητήματος· διὰ τοῦτο δὲ ἀπεφασίσθη νὰ διδάσκηται πρακτικῶς τὸ μάθημα τῆς μαγειρικῆς εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῶν κορασίων. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον, ἐπιλέγει ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς, χωρὶς νὰ μιμηθῶμεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἀπὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν εὐδοκιμοῦντα θεσμὸν τοῦτον, νὰ ἐρανισθῶμεν ἐξ αὐτοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ μέρη τινὰ, τὰ οὐσιωδέστερα, κατὰ τὸ δυνατόν.»

Τὰ σῦκα τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ σῦκα κατ' ἐξοχὴν ἐνομίζοντο ἐξαίρετον πλεονέκτημα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ὁμόρων τόπων, τόσον δὲ περισπούδαστοι ἦσαν αὗται αἱ ὀπῶραι παρ' Ἕλλησιν, ὥστε ὁ Ἡρόδοτος περιγράφων τὰ τῶν Περσῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων ἤθη, λέγει περὶ τῶν πρώτων ὅτι «οὐ σῦκα ἔχουσι τρώγειν οὐδ' ἄλλο ἀγαθὸν οὐδέν.» Ἰδίως δ' ἐξαίρετα ἦσαν τὰ τῶν Ἀθηνῶν σῦκα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *ἀττικαὶ ἰσχάδες*, ὧν ἦσαν διάφορα τὰ εἴδη καὶ διάφοροι αἱ ἐπωνυμίαι· διότι αἱ ἀττικαὶ ἰσχάδες ἐκαλοῦντο καὶ χελιδόνιοι ἰσχάδες καὶ ἁπλῶς χελιδόνες, καὶ ἀμφαρίστω, φιβάλεω, βασίλεω, κορώνεω καὶ πρόκριδες καὶ ὄζαλοι.

Εὐφυὴς ὀνειροκρίτης.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἰδὼν καθ' ὕπνον Σάτυρον, ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν Τύρον, προσεκάλεσε τὸν ὀνειροκρίτην καὶ τοῦ ἐζήτησε τὴν ἐξήγησιν. «Τοῦτο δηλοῖ, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, σὰ *Τύρος*.»

Ἀπόφθεγμα Βενετικόν.

Κύριε, προφύλαττέ με
ἀπὸ φίλον μου πιστὸν,
ἐπειδὴ ἐμπορῶ καὶ μόνος
νὰ προφυλαχθῶ ἀπ' ἐχθρόν!

Εἰς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Καθαριότης τῆς κεφαλῆς.

Ὅταν πλύνωμεν τὴν κεφαλὴν δὲν πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα σάπωνα, διότι τὰ ἀλκάλια τὰ ὁποῖα οὗτος περιέχει ἀφανίζουσι τὴν λειότητα καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς κόμης. Καλλίτερον εἶνε νὰ μεταχειριζώμεθα τοὺς κρόκους δύο νωπῶν ὠῶν καλὰ κτυπημένους, δι' ὧν νὰ ἐντρίβωμεν τὸ τριχοφόρον δέρμα, μετὰ τοῦτο δὲ ἐκπλύνωμεν τὴν κόμην πρῶτον μὲν μὲ χλιαρὸν ὕδωρ, καὶ μάλιστα τῆς βροχῆς, καὶ ἔπειτα μὲ ψυχρόν. Ἀφ' οὗ ἐκπλύνωμεν οὕτω πως τὴν κεφαλὴν σπογγίζομεν αὐτὴν μὲ λεπτὸν ὕφασμα καὶ τὴν βουρτσίζομεν ἐπιμελῶς. Καὶ τὰ κτένια δὲ καὶ αἱ ψῆκτραι (βοῦρτσαι) πρέπει πάντοτε νὰ ἦνε καθαρὰ καὶ οὐδέποτε νὰ μένουν ἀκαθαρσίαι ἐπ' αὐτῶν.

Ὁ χάρτης κατεσκευάσθη ἐκ βαμβακερῶν ῥακῶν κατὰ πρῶτον ἐν ἔτει 1000 μ. Χ.

1. Εἰς διάφορα σχολεῖα τῶν κορασίων ἐν Γερμανίᾳ διδάσκεται ἐπίσης πρακτικῶς τὸ μάθημα τῆς μαγειρικῆς, ὑπάρχουσι δὲ καὶ εἰδικὰ σχολεῖα τῆς μαγειρικῆς, εἰς ἃ φοιτῶσι καὶ κορασία ἀνήκοντα εἰς τὴν καλλιτέραν τάξιν τῆς κοινωνίας. Σ. τ. Δ.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 1.